

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBI EGYESÜLET KÖZLÖNYE

Dr. Hevesi Simon: Papi munka

Dr. Groszmann Zsigmond: Küzdelmünk a kitérések ellen

HOMILETIKA

Dr. Groszmann Zsigmond: Beszédvázlatok

Dr. Kálmán Ödön: Beszédvázlatok

GYAKORLATI LELKÉSZKEDÉS

Dr. Groszmann Zsigmond: Gyakorlati esetek

Dr. Kálmán Ödön: Isszur v'hetter.

Dr. Deutsch Gábor: Az igehirdetés rendszerezítéséről

Dr. Fényes Mór: A Chevra Kadisák és rabbiságok figyelmébe

Dr. Flesch Ármin: Élettapasztalataim

Dr. Frenkel Ernő: A vidéki pastorológiához

VALLÁSOS NEVELÉS

Dr. Kálmán Ödön: A rabbik tanfelügyelői munkája

Dr. Wolf József: Reflexiók történettanításunkhoz

Dr. Frenkel Bernát: Új iskolai törvényeink

Dr. Salgó László: A rabbi a cserkészcsapatban

KÜLFÖLDI SZEMLE

Dr. Hevesi Ferenc: Külföldi szemle

KRÓNIKA

Dr. G. Zs.: Dr. Farkas József hetven éves

Dr. G. Zs.: Dr. Schreiber Lajos hetven éves

Dr. Bände Zoltán; Dr. Schlesinger Sámuel

Komlós Ottó; Lebovics József

Dr. G. Zs. Dr. Sik Bernát

Dr. Vidor Pál közlései

EGYESÜLETI ÉLET

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBI EGYESÜLET KÖZLÖNYE

Szerkesztik:

**Dr. GROSZMANN ZSIGMOND • Dr. HEVESI FERENC
Dr. KÁLMÁN ÖDÖN**

Szerkesztőség:

BUDAPEST, VII., WESSELÉNYI UCCA 7

Levelezés a szerkesztőség címén. — Kéziratokat nem küldünk vissza

Szerkesztésért és kiadásért felelős:

Dr. Kálmán Ödön, Budapest, X., Cserkesz ucca 7

A cikkeket beérkezésük sorrendjében közöljük.

A jelen számból kimaradt cikkeket a következő számokban közöljük.

ELŐFIZETÉSI DIJ ÉVI 10 PENGŐ

Az Országos Rabbiképzés tagjai a tagsági díj fejében kapják

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBI EGYESÜLET KÖZLÖNYE

SZERKESZTIK:

DR. GROSZMANN ZSIGMOND

DR. HEVESI FERENC   DR. KÁLMÁN ÖDÖN

ELSŐ (XII.) ÉVFOLYAM

BUDAPEST. 1936.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

AZ ELSŐ (XII.) ÉVFOLYAM MUNKATÁRSAI:

Dr. Benoschofsky Imre 20 — Dr. Bernstein Béla 10, 26 — Dr. Fényes Mór 42
Dr. Frenkel Jenő 31 — Dr. Friedmann Dénes 34 — Dr. Groszmann Zsigmond 2, 12, 27, 30 — Dr. Guttmann Mihály 3 — Dr. Hevesi Ferenc 16, 28, 40
Dr. Hevesi Simon 1, 8, 25 — Dr. Hirschler Pál 15 — Dr. Hoffer Ármin 48
Dr. Kálmán Ödön 6, 13, 32 — Dr. Kecskeméti Ármin 5 — Dr. Kiss Arnold 9, 29 — Dr. Klein Andor 35 — Dr. Roth Emil 47 — Dr. Schwarcz Beáta 38 — Dr. Vidor Pál 17, 44 — Dr. Winkler Ernő 36 — Dr. Wolf József 38.

T A R T A L O M

VEZÉRCIKKÉK

<i>Dr. Hevesi Simon:</i> Beköszöntő — — — — —	1
<i>Dr. Hevesi Simon:</i> Felekezetek együttműködése — — — — —	25

GYAKORLATI LELKÉSZKEDÉS

<i>Dr. Kálmán Ödön:</i> Isszur v'hetter — — — — —	6, 32
<i>Dr. Groszmann Zsigmond:</i> Gyakorlati esetek — — — — —	12, 30
<i>Dr. Kálmán Ödön:</i> Kórházi lelkészkesedés — — — — —	13
<i>Dr. Frenkel Jenő:</i> Fogházlelkészlet — — — — —	31
<i>Dr. Friedmann Dénes:</i> Egy rabbinikus kézikönyv szükségessége — — — — —	34
<i>Dr. Klein Andor:</i> Modern meturgeman — — — — —	35
<i>Dr. Hoffer Ármin:</i> A kohanita rabbi — — — — —	48

HOMILETIKA

<i>Dr. Hevesi Simon:</i> Beszédvázlat — — — — —	8
<i>Dr. Kiss Arnold:</i> Beszédtémák — — — — —	9
<i>Dr. Bernstein Béla:</i> Beszédtémák — — — — —	10
<i>Dr. Hevesi Ferenc:</i> Beszédvázlatok — — — — —	28
<i>Dr. Kiss Arnold:</i> Chanukka — — — — —	29

KEGYELET

<i>Dr. Guttmann Mihály:</i> Blau Lajos — — — — —	3
<i>Dr. Kecskeméti Ármin:</i> Kecskeméti Lipót — — — — —	5
<i>Dr. Bernstein Béla:</i> Emlékezés Schnitzer Árminra — — — — —	26
<i>(— d.):</i> Baltazár Dezső — — — — —	14

VALLÁSOS NEVELÉS

<i>Dr. Hirschler Pál:</i> Zsidó tanuló az új középiskolában — — — — —	15
<i>Dr. Groszmann Zsigmond:</i> Kiskorúak törvényellenes valláscseréje — — — — —	27
<i>Dr. Winkler Ernő:</i> Időszerű vallásos kérdések — — — — —	36
<i>Dr. Schwarcz Benjámin:</i> Nyugalomba vonuló vallástanárok — — — — —	38
<i>Dr. Wolf József:</i> Hitoktatók pásztorális tevékenysége — — — — —	38

SZEMLE

<i>Dr. Hevesi Ferenc:</i> Külföldi lap- és könyvszemle — — — — —	16, 40
<i>Dr. Vidor Pál:</i> Krónika — — — — —	17, 44
<i>Dr. Fényes Mór:</i> Kastein; Herodes — — — — —	42
<i>Dr. K. Ö.:</i> Installáció a rabbiképzőben — — — — —	43
<i>Dr. B. F.:</i> Ötven éves papi jubileum — — — — —	46

EGYESÜLETI ÉLET

<i>Dr. Groszmann Zsigmond</i> : Közlönyünk — — — — —	
<i>Dr. Benoschofsky Imre</i> : Közgyűlésünk — — — — —	20
— A titkári jelentésből — — — — —	21
<i>Dr. Roth Emil</i> : Gyakorlati javaslat — — — — —	47
Levelezés — — — — —	23
Fontos tudnivalók a rabbik adókedvezményéről — — — — —	24
Az ORE tisztikara — — — — —	21
Az ORE tagjai — — — — —	22
Elnökségi ülés. Tagdíj fizetések — — — — —	Borítéklapon a 48. oldal után.

Papi munka

Napjainkban sok szó esik a fölépítésről. De valóságban sok történik, ami inkább leépítést jelent. Jog, egyenlőség, testvériség, vallásos világfelfogás, családi élet inkább a leépítés jegyében áll. Dacára a hangzatos jelszavaknak, melyek inkább politikai törekvések jogcímei és álarcai, az alapromboló és falbontó csákány folytatja végzetes munkáját és döntögeti az emberlét ethikai fundamentumait.

Ilyen korokban fontos a lelkész, az igehirdető papi munkája, Isten szolgáinak lankadatlan és a közjót előmozdító, embernevelő és nemesítő működése és buzgalma.

Ezsájás próféta szava áll erre; Izraelről mondta, de a papi hivatást teljesítőkre is szól és minden időkre: „Azzal, ami téled való, építik föl a világ omladékait, korszakok fundamentumait te támasztod föl és úgy hívnak téged: tátongó rések beépítője, ösvények helyreállítója nyugalmas lét felé!” (Ézs. 58, 12.)

A papi munkára, mely tanít és felvilágosít, megküzd a kételyvel és hitetlenséggel, most van szüksége az emberiségnek. Mert a vallásellenes és erkölcsellenes propaganda talán soha sem volt nagyobb, mint most. Nemcsak a kommunizmus szelleme, mely a tagadásra alapítja az osztálykényuralmat és nemcsak a kábult fajimádat, mely minden más fajt kiirtana egyrészt, hogy övé legyen a föld osztatlan egésze, másrészt pedig az örökkévaló igazság helyébe a fajiság mulandó bálványát helyezi imádat tárgyává és Istenimádat helyett önmagát bálványozza és nemcsak a tudomány és áltudomány, mely módszertani elvként alkalmazza a kételyt és addig úzi a kritikát, míg csupa kritikából mindenben tud hinni, csak nem az igazságban, hanem minden zsenge tollforgató is megragad minden alkalmat, hogy terjessze a kételkedést és hitetlenséget és laikus véleményét elmondja nagyképű merészséggel olyan dolgokról, amikhez nem ért.

Ezért szent feladata az igaz papnak, hogy a tudás fegyverével harcoljon a vallásirtó tendenciák ellen, azon a harctéren, mely a mai ember lelkében terjeszkedik.

Hasonló harc folyik az erkölcsi értékek területén. Soha oly búján nem virágozott az erkölcsi elveket lazító törekvések burjánzása, mint napjainkban. A castitasnak elve az irodalomban is elhalványodott, főképen a nagy kultúrnemzetek irodalmában, ahol leírhatatlan változás ment végbe a szellemben és lábrakapott a törekvés az embert „fölszabadítani” az erkölcsi libertinizmus és hedonizmus kultuszára. Ezzel szemben sorvad a tisztesség, hervad a családi élet és szükségessé válik a családvédelemnek oly arányú erő kifejtése, amilyenre eddig nem volt szükség és nem volt példa.

Nekünk rabbiknak még egy fronton kell fölvennünk a harcot. A tisztán gazdasági nyomás következtében fellépő hitehagyás

ellen kell irányítani a meggyőző tanítás minden erejét, de egyszerűsre mind a lelkiismereti tanítások hatalmával kell síkra szállani a megalázó bűn ellen, mely élettani nyomorbadöntéssel, jogfosztással, az életlehetőségekből való kizárással igyekszik embereket a meggyőződésellenes hitehagyás posványába kergetni.

A felnőttek tanításával, az ifjúság tanításával, a templomban, a szószéken, az iskolában, az irodalomban, az előadó asztalnál folytassátok szent és nemes munkátokat kartársaim! Ti harcoltok a zsidóság becsületéért és jövődjéért. Az Istentől való küldetés és a magasztos hivatás tudata és fensége adjon nektek kitartást és erőt, lankadatlanságot és törhetetlenséget. Tanítsátok az Istenhez való hűséget, a hitet és az erkölcsiséget; tanítsátok a hazához való hűséget, a honszeretetet; tanítsátok az erkölcsi tisztaság anthropológiáját, a családi élet szentségét, avassátok a hívek lelkét a családvédelem és az emberszeretet szolgálatára és neveljétek fel a fejlődő nemzedéket hitünk színvonalára.

Erre kérlek titeket. A híveket és a világi vezetőket pedig arra kérem, hogy támogassanak benneteket szent munkátokban megértéssel és szeretettel. Ne csorbítsa sehol a magyar zsidóságban békétlenség, oktalan rosszakarat, féltékenykedés, beteges hatalmi versengés, tekintélyrombolás annak a hitéleti tényezőnek ható erejét, mely hivatva van a lelki életet ápolni és működésével súlyos bajoknak és romlásnak elejét venni — hanem egyesüljenek a hitfelekezet világi és lelki vezetői és a hívek tábora a nagy feladat teljesítésében, igaz vallásos és erkölcsös életet teremteni és hívő, honszerető, tiszta erkölcsös nemzedékeket fölnevelni a hazáüdvére és a magyar zsidóság becsületére.

Budapest.

Dr. Hevesi Simon.

Küzdelmünk a kitérések ellen

Az imént mult 1936-ik polgári év szomorú eredményt ért el a pesti zsidóság kitérésai statisztikájában. A rabbisági hivatalban 921 kitérő jelentette be a zsidó hitből való kilépését és más hitre való áttérését. Csupán a rosszlelkű 1919—1920. évi forradalmak idején, amikor a megfélemlített és megrettent zsidók között valóságos kitérésai epidémia dult, volt a mostaninál nagyobb, még pedig lényegesen nagyobb a kitérők száma. Azután jöttek a konszolidáció évei, a kitérők száma örvendetesen megcsappant, míg most ismét 921-re emelkedett.

Ez a 921 kitérő *nem kizárólag a pesti zsidóságnak, hitközségnek és rabbiságnak ügye*, hanem ügye az egész hazai zsidóságnak és rabbikarnak már azon egyszerű okból is, mivel a 921 kitérő közül 517 született Budapesten, a többi 404 *vidéken született* és legtöbbször már felnőtt korban jött a fővárosba, vagy éppen csak átmenetileg lakik Budapesten, mert saját rabbija előtt restel jelentkezni. A fővárosi kitérések elszomorító jelensége tehát *az egész magyar zsidóságnak problémája, mellyel foglalkoznia kell az egész rabbikarnak.*

Mi a teendő? Elsősorban tisztában kell lennünk azzal, hogy *nem vallási, hanem gazdasági jelenségről van szó*, nem lelki, hanem anyagi okok idézik elő a kitéréseket, de legalább is azok túlnyomó részét. Nekünk rabbiknak sokkal könnyebb volna a feladatunk, ha valóban vallási mozgalommal állnánk szemben. A kételkedőket, ingadozókat fel tudnánk világosítani, a vitázókkal vitába tudnánk szállni; kétségtelen, hogy ily irányú munkánk eredményes is volna és a kitérni szándékozók tekintélyes része jobb belátásra jutva, hűséges tagja maradna ősi hitünknek. *De nem kételkedőkkel, vitatkozókkal, éppenséggel nem új hit után áhítózókkal, hanem kenyeret várókkal, gyakran kenyeret veszettekkel állunk szemben*, akiknek gondján-baján a rabbi vajmi keveset tud segíteni. A világháború óta szünni nem akaró gazdasági válság szakadt az egész emberiségre. Ennek a világválságnak járma alatt nyög a magyar gazdasági élet is, amely betegségében kitermelte magából a *gazdasági antiszemitizmus* mérgeét, csakúgy, mint kisebb-nagyobb mértékben más országokban is. Ennek a megszüntetése pedig túlnő nemcsak a mi erőnkön, de túlnő sok jóindulatú tényezőnek összesített erején is. A gazdasági világválság hosszúra nyúló betegségét a mi nemzedékünknek viselnie kell, azt eltüntetni nem lehet, de az eljövendő idők gyógyító ereje és a nemzetek életösztöne tudja és fogja is majd fokozatosan megszüntetni.

És itt vár a nagy feladat mireánk rabbikra. Nem akarok dicsőíteni, prédikálni, hiszen mi papok most egymással beszélgetünk. De azt igenis ki kell hangsúlyoznom, hogy *a rabbinak minden társadalmi összeköttetését és befolyását latba kell vetnie, hogy a dolgozni akaró zsidó ipari, kereskedelmi és szellemi munkakeresők némi módon el tudjanak helyezkedni a magánvállalatoknál.* Ez a papi munka hihetetlenül nehéz, sokszor már előre is meddőnek tűnik, — nekünk azonban semmi lehetőséget sem szabad megkísérlés nélkül hagynunk. A kellő módon alkalmazott papi kérdés talán még sem lesz minden esetben eredménytelen.

Emellett az *emunoh* nagy erényét, vigaszát és reményét kell folyton-folyvást ébrentartanunk híveink lelkében, mert ez a mi egyetlen védekező fegyverünk e rettenetes küzdelemben. Hirdesjük, hogy egy-két emberöltő szenvedése a pillanatnak is csak töredékét jelenti a zsidóságnak örök időkre szóló történelmi útján. *Ébren kell tartanunk a hitet, hogy az emberiség nem lesz a végételenségig lázas beteg, hogy idővel el fog jönni a gazdasági életnek világra terjedő kibontakozása, amelynek nyomában önmagától fog összeomlani a gazdasági antiszemitizmus, mert szükség lesz minden dolgos kézre.*

Az *emunoh* hirdetése mellett *összes gyülekezeteinkben rendszeresen ki kell építeniünk a vallásunkat védő, hitünket erősítő munkát*, amelynek egy-egy része némely hitközségben már jól bevált. A tanköteles kort el sem ért gyermekeknél kell kezdenünk, őket kell zsidó *ovodába* játszó iskolába, gondozóba édesgetni; minden teherbíró hitközségben zsidó *népiskolát* teremteni; a középiskolai tanulók *hitoktatását és ifjúsági istentiszteletét* magas színvonalon tartani; zsidó *cserekészalakulatokat és ifjúsági csoportokat* létesíteni; az iparos és kereskedő *tanoncokat* patronátus alá venni; az iskolából kinőtt ifjúság és a hitközségi tagok részére *ismeretterjesztő előadásokat* rendezni, azokat esetleg vetített képekkel, zene-

és énekszámokkal vonzókká tenni; ugyancsak a hívekkel, de főleg a mindkét nembeli ifjúsággal *konferenciákat* tartani; a helyőrség zsidó *legénységét*, a kórházak *betegeit*, a letartóztatási intézetek *foglyaít* lelki gondozásba venni; nem utolsósorban *templomainkba* — az istentiszteleti tradíciók tiszteletben tartása mellett — a *hítszónoki* és *kántori* funkciók felélénkítésével, *templomtalárdák*, kegyeszerkészítő *női kézimunka csoportok* szervezésével — nagyobb, szélesebb réteget odaszoktatni.

Mindezen elgondolásoknak *egyetemesen és rendszeresen kiépített* megvalósítása — amelyek alig jelentenek anyagi többletkiadást a hitközségeknek — elsősorban a *rabbi feladata*, akinek buzgalma, megértő munkatársakat fog összetoborozni. A rabbi és a hívek együttes munkája okvetlen eredményes lesz és ébren fogja tartani megpróbáltatásokna kitett nemzedékünk zsidó hűségét és öntudatát. A gondjainkra bízott hívek lelkileg felvértezve, megtudnak majd küzdeni a súlyos jellel és ki tudják majd várni a nyugalmasabb jövőt, *de főleg nem hagyják majd magukat lerorzsoltatni, felőröltetni a lelki okoktól egészen távol álló, gazdasági megkísértésektől.*

Itt az utolsó óra, meg kell szerveznünk a rendszeres és egyetemes lelki küzdelmet és felkészültséget a kitérések ellen.

Budapest.

Dr. Groszmann Zsigmond.

H O M I L E T I K A

(E rovatban beszédeket nem közlünk, csak rövid vázlatokat.)

Beszédvázlatok

Vájjikro. A hetiszakaszh első mondatának szórendjét a Midras Rabba magyarázza. Miért van a mondat elejére téve *Vájjikró el Mause* és miért nem ilyen a szórend: *Vájdábbér Hassém el Mause*, *vájjikró élóv*? A midras feleletet is ad. Mózes túlszerény volt: a csipkebokornál, a tenger kettéválásánál, Szinaj hegyénél és most az auhelnél is félre akart állni és csakis Isten parancsára lépett előtérbe. Ezért *vájjikró*, hívta őt Isten „*Ad mószáj attó máspit ácmchó? Én hásoóh mecáppe, eló lechó!*” Neked hivatásod van, amelyet teljesítened kell.

Ez isteni parancs vonatkozik a zsidó közösségre is. Ne legyen a zsidó saját eszméinknek lefokozója. Ne legyen a zsidó idegen eszméknek uszályhordozója, idegen gondolatoknak előharcosa. Hallja meg ő is Isten küldő szavát és küzdjön a zsidóság erkölcsi eszméinek terjedéséért, mert akkor győzni fog az általános emberi erkölcs is.

*

Semini. Peszach után e szombaton kezdjük olvasni a *perek* tanításait. Bevezető szava: „*Kol fiszroél jés lohem chélek leaulom habbó.*” Gondolkodóba ejt bennünket. Mit jelent e tanítás? Vajjon azt e, hogy valamely vallás közösséghez való tartozás már önmagában is biztosítja a túlvilági üdvösséget? Veszedelmes tanítás volna ez, amelyet mások hirdetnek is, de amelynek hát-

rányát nekünk kell szenvednünk. Éppen a *szefira* gyászos emlékü napjai beszélnek erről. Hogyan értendő tehát a *perek* bevezető szava?

Kérdésünkre választ ad a *perek* záró tanítása. „*Rócho Hákko daus boruch Hu lezákkausz esz Jiszroel, lefichoch hirbóh lohem Tauroh umicvausz.*“ Az isteni irgalom abban nyilatkozott meg Izrael fölött, hogy törvényeket adott nekünk, mert csakis a kinyilatkoztatott törvények által lehet elérni az üdvösséget. És mikép Izrael elérheti ez üdvösséget Isten törvényei által, úgy elérheti azt bárki más, aki Isten törvényeiben jár.

Budapest.

Dr. Groszmann Zsigmond.

Március tizenöt. Szép a tavaszi nap rügyfakasztó munkája, de szép a szabadságharsona izmokat feszítő érchangja, az eszme, az akarás, a fellángolások lendülete. — Midőn Mózes a népet egybegyűjté s a holnapról szólt: új törvényeket, parancsokat, rendeleteket emlegetett. A nép megijedt: *a szabadság új engedelmességet kér? Igen!* Az eszményi szabadság nem korlátok rombolása, hanem más jogainak önfegyelmző elismerése. Nem az a szabadság, mely nyers erőn alapszik, mint az oroszlané, melyhez nem *mer* közeledni senki; nem az a szabadság (d'ror), mely a vadgalambé (d'ror), melyet nem *tud* megközelíteni senki; nem a myrha illatú (mor d'ror), mely a kerítéseken is túllép, hanem a képességek szabad kifejtése a szabad társadalomban. A március 15 *számonkérés*, hogy a negyvennyolcas eszmékét követjük-e? *Zárándoklás* elődeink önfeláldozó munkáinak emlékéhez. Új *szerződés* a nagy feladatokkal. *Igazságmeglátás*, hogy a szabadság nem üres forma, de fokozottabb erő kifejtést követel. *Tudatosá tével*, célkitűzés a közönybe vesző önzések között.

Peszachi beszédvázlat. Az egyiptomi megváltással kezdődik és a peszachi l'oszid, messiási gondolatban csendül ki az ünnep. Az út eleje és vége: Izrael elindulása és majdani célhozérése. A közbiúszó idő; küzdelem az emberiség jövőjéért. Ábránd-e a vállalt feladat, vagy az emberi, földi eszmeharcok egyetlen megoldási lehetősége? 1. A próféták hittek a messiási gondolatban, az emberi jószág diadalában. Ma nehéz hinni az emberben. Önmagunkban. A próféta hitt és az emberben való hitét kívánta a lelkekbe plántálni a *v'jóco charter* látomással. Napot rajzolt az emberiség egére. 2. Hinnünk kell a messiási gondolatban, mert ez a prófétai Nap melegíti és tovább emeli a „*má*“-t, mint a tenger vizét a Nap vonzása. A Nap nemcsak melegít, de vonz is. *Lelki naprendszerünk fenséges egyensúlya!* Ha ez kialszik, megszűnik a fék, összeomlanak a világok, nem hinnők többé az emberben. 3. A mi napjainkat is szebbé teheti a jövőben való hit; annak *előkészítése* is melegít és felemel: fát ültetett az aggastyán. „Hát reméled, hogy gyümölcsét élvezed?“ — „Nem“ — felelt — „de nagyapám is ültetett nekem, én is unokámért dolgozom! Sőt! A gyümölcs nélkül is élvezem a fejlődést!“ (Ta'anisz 23.) Messze a peszachi l'oszid, de annak előmunkálata is tökéletesít, boldogít.

Budapest.

Dr. Kálmán Ödön.

GYAKORLATI LELKÉSZKEDÉS

Gyakorlati esetek

7. A jogmagyarázók között el nem döntött azon kérdés, hogy mily eljárást kell követnie az oly magyar nonosnak, aki külföldön, ahol a vallásváltoztatás semmiféle előzetes formasághoz nincs kötve, akarja vallását változtatni. Egyik felfogás szerint a magyar honos külföldön is köteles betartani hazája törvényeit, vagyis addig nem léphet más vallásba, amíg az 1868. évi 53. törvény formáságainak betartásával előzőleg nem lépett ki eddigi vallásából. A másik jogászi felfogás szerint „locus regit actum”, vagyis azon ország törvénye a mértékadó, ahol a vallását változtatni szándékozó állandóan lakik. Nehogy ezen második, enyhébb felfogás követése folytán a külföldön történt zsidó hitre való át- és visszatérés érvényessége utóbb kétségbevonható legyen, a gyakorlatban megköveteljük a külföldön történt át- és visszatéréseknél is a hazai törvény betartását. Erről szól a következő három gyakorlati eset:

I. Egy keresztény hitre tért magyar honos külföldön *vissza akar térni* a zsidó hitre. Az 1868. évi 53. törvény betartásával lakóhelye lelkészénél ki kell lépnie a keresztény egyházból. Ennek megtörténte után akár lakóhelyének rabbija, akár bármely más rabbi is vissza fogadhatja őt a zsidó vallás kötelekébe.

II. Egy keresztény hitre tért magyar honos külföldön *visszafogadott* a zsidó vallás kötelekébe a keresztény hitből való kilépés nélkül. Hazatérve. érvényesíteni akarja visszatérését, amiről a visszafogadó rabbtól bizonyítványa is van. Utólag kell a helybeli keresztény lelkésznel szabályszerűen kilépnie és csak ezután érvényes köztörvényileg az ő visszatérése. A *kabulólát* természetesen nem kell itt megismételni.

III. Egy keresztény vallásban született magyar honos Párisban a keresztény egyházból való kilépés nélkül, az ottani rabbiság által a *din* pontos betartásával *befogadtatott* a zsidó vallás kötelekébe, amiről szabályszerű bizonyítványt kapott és mutatott be. Rövid néhány napra Budapestre jött, hogy zsidó hitű menyasszonyával polgári és egyházi házasságot kössön. Az állami anyakönyvi hivatal azonban nem ismerte el az áttérést, mivel a vallásváltoztatásnál nem tartotta be a hazai törvényeket. Miután a házasságkötés egyrészt erkölcsi és anyagi okokból nem volt elhalasztható, másrészt pedig a jegyesek ragaszkodtak a nyombani egyházi házasságkötéshez is, a kényszerhelyzetben a következő megoldás alkalmaztatott; Jegyesek az állami anyakönyvvezető előtt vegyes házasságot kötöttek, ami ellen köztörvény szempontjából semmi akadály nem forgott fenn, miután mindkét jegyes magyar honos. Ennek megtörténte után zsidó egyházi házasságot is kötöttek egymással, ami ellen köztörvény szempontjából ugyancsak semmi akadály nem forgott fenn, mivel a magyar házassági törvény nem tiltja a vegyes házasságnak egyházi megáldását. *Din* szerint sem volt semmi akadály a *kiddusin*-nak, mert hiszen a vőlegény a zsidó vallás szerint legálisan befogadott *gér*, aki minden gátlás nélküli köthet zsidó egyházi házasságot. Ezen szükségszerű megoldás folytatásaként a vőlegény ígéretet tett, hogy visszatérve Párisba, szabályszerűen ki fog térni a keresztény vallásból, hogy azután az állami házassági anyakönyvbe utólag bejegyeztessék az ő zsidó hitre térése.

8. Egy zsidó férfiúnak keresztény nővel kötött vegyes házasságából leánya született, aki közbörvény és *din* szerint is anyja keresztény hitéhez tartozott. Mikor a leány három hónapos volt, anyja áttért a zsidó hitre, miáltal ő is zsidóvá lett. A leány évek múltán egy zsidó férfiúval, az egyházi házasság mellőzésével polgári házasságot kötött, majd elvált tőle. Az elvált asszonyt most egy *kauhén* akarja feleségül venni. Az egyházi házasság nem jöhet létre. Elvált volta nem okoz akadályt, mivel nem volt *kiddusin*, tehát nem kell *get*, minek folytán az asszony nem *gerusoh* (lásd a 2. szám alatt közölt esetet). De nem köthető meg az egyházi házasság azért, mert *kauhén* nem vehet feleségül *gijaurisz*-t, függetlenül attól, hogy az illető mily korban tért át a zsidó hitre. (*Áfilu niszgájroh pechuszoh mibász solaus sónim*, Eben-háezer 6. §. 8. pont.)

Dr. Groszmann Zsigmond.

Isszur v'hetter

A vágómarhák kábításáról.

Ujabbán nagyobb városok vágóhidjain állatvédelmi szempontokból elkábítják levágás előtt az állatot. Négyféle kábítást alkalmaznak: 1. Tagióval fejbe, illetve tarkón ütik az állatot; 2. bódító italt vagy ételt adnak be; 3. kábító szerek (éter stb.) belélekezésével, végre 4. injekciókkal altatják el az állatot.

Az első esetben, hol taglóval sújtanak az állaira, föltétlen *jes lochus m'sum n'kivasz krum sel mau'ach* (Darke t'suvo 30. 11) még akkor is, ha nem látszik külső csonttörés. Ha próbát tehetnénk, hogy az ütés után négy lépést tud-e tenni az állat, még akkor sem győződhetnénk meg az agyburok állapotáról.

A kábító mérreg beadása, mely időlegesen hat csak, nem volna tilos, csak ne hirtelen hasson a mérreg. clannyira, hogy hirtelen végigzuhanva az állat *risszuk* éworim esetébe ne jusson. (Chélek Lévi. Jore Dea 11.)

Orvosi zselatinról.

Állati csontból és orvosi rendelésre segédtablettául használt zselatin szabad-e használni? — Tulajdonképen mi a zselatin! Csontból főtt enyvyanyag.

Nem ponim chadosasz, nem új forma, de nem *t'ám bószor*. S miután a csont *éc b'almo* mint fadarab (Chulin 114) *énau auchel k'lal* egyáltalán nem étel — a megőrölt csontból kifőtt zselatin orvosi segédtablettául megengedhető. (Mel. l'haul 35.)

A jájjin neszach(!)-nál

idézzük a Sach-ot (Jore dea 124, 18-hoz a 43. pont): „kissé csodálom, hogy a túlzók eltiltják az akum által érintett üvegben lévő jájjint. Ezért szintén tevesen tiltják a m'challél sabbosz által megérintett jájjint.“

A kohanitk törvényét áthgó kohanita végezhet-e kohanit'a funkciót?

Felmerült a kérdés, hogy a harctéren küzdelem hevében karddal életet kioltó kohanita, avagy boncolást végző kohanita orvos duchozolhat-e, elsőnek szólítható-e a tórához, funkcionálhat-e a pidjon ha-bén szertartásnál?

A *L'wuse Mordcháj* (12a) igen érdekes megokolással engedi duchonolni a harcteret járt kohént: Nemcsak kényszerhelyzetben volt a kohen, hanem hazafias kötelességét teljesítette! Akadt-e vakmerő, ki a jeruzsálemi szentélyben szolgálatot teljesítő főpapot eltiltotta volna a — a makkabeusokat — akár jom kippurkor is a szolgálat végzéséről? Az orvosra nézve — a Ra'wad-ra támaszkodva — az a döntés, hogy miután *chuc l'orec* amúgy sem élünk levitikus tisztaságban és *tómé énuu muz'hor* hallgatólagosan az orvos végezhet kohanita jogokat és funkciókat. (Mel. l'hauil 72.)

Konzerv készítés szombati főzése.

Általánosan használják a megbízható helyen előállított húsleves kockakészítéket. Ha szombaton, *nem a tűzhelyen*, hanem a tűzhelyen kívül majdnem forró vizet ráöntünk tálba, tányérba helyezett kockákra, az megengedett, mert az elv: *bid'war jóvés l'kulló álmó én bissul achar bissul ú'muttor lis'rausz b'sabbosz*.

A konzerv előállítását már *bissul*-nek számít, a használata előtti leöntése nem. (L'wuse Mordcháj 98. lap.)

T'fillinnel imádkozás félünnepen.

Tudvalevő, hogy sok helyen félünnepen nem imádkoznak t'fillinnel. A Mogen Avrohom (468. 9) szerint a helyi szokásokhoz kell alkalmazkodni habár az illető egész életében t'fillinnel imádkozott félünnepen. Ha egy-két nap múlva hazatér, úgy t'fillinnel imádkozzék az idegen zsinagógában.

Ha átmenetileg hosszabb ideig tartózkodik oly helyen, hol t'fillin nélkül imádkoznak, úgy otthon vegye fel lakásán a t'fillint olvassa el a s'má-t s a a templomban minjonnal imádkozhat t'fillin nélkül. (Chélek Lévi Orach Chájim 19. Menachem Pollák.)

Állati hólyagok üvegek lekötésére.

Miután a R'mo (Jore Dea 87. 10) az állatok belső bőrét *éc b'almó*-nak tekintti: miután e hólyagot csak fedőnek használják, mellyel szemben föltétlen van 60, melyben *bótel*; továbbá miután csak *szófék kowus* — ezért megengedhető állati hólyagokkal uborkásüveget lekötöni. (Chélek Lévi, O. Ch. 47.)

Budapest.

Dr. Kálmán Üdün.

Az igehirdetés rendszeresítéséről

A szombati istentiszteletek keretében illesztett igehirdetés (hitszónoklat, exhortáció és könyörgés) időpontja és megoszlása tekintetében az egyszerű gyakorlatnak teljes hiányát észlelhetjük. Régi hagyományok alapján számos rabhivél mindössze évi öt hitszónoklat tartását teszi a rabbi kötelességévé, mindazonáltal ma már kevés rabbi akad, aki csupán főünnepeken lép a szószékre. Nagyobb kongresszusi hitközségeink templomaiban átlag havonként vagy kéthetenként hangzik el egy-egy hitszó-

noklat. főleg az ünnepeket megelőző, újjholdat hirdető, vagy egyéb nevezetes szombatokon. A hívek azonban nem rendelkeznek annyi zsinagógai jártassággal, hogy számon tarthassák azokat a kitüntetett szombatokat, amelyeken a rabbik hagyományos módon prédikálni szoktak, maguk a rabbik pedig sokszor ötletszerűen szánják rá magukat a prédikálásra, amiről a templomlátogatóknak előzetesen nem lehet tudomásuk. Hasonló tájékozatlanságban marad a közönség arra nézve, hogy az esedékes

hitzónoklat a péntekesti, avagy a szombat délelőtti istentisztelet keretében tartatik-e? Régebben a hitszónoklatok általában délelőtt tartottak, ma már sok helyütt az esti istentiszteletek keretében hangzanak el. Vidéken a tapasztalat arra vall, hogy templomaink, elsősorban a férfiak részéről, a kora délutánra eső téli istentiszteleteket kivéve, péntek este jóval látogatottabbak, míg a női hívek inkább a délelőtti istentiszteleteken vesznek részt. Előfordul, hogy ugyanaz a rabbi egyszer péntek este, másszor szombat délelőtt mond beszédet, esetleg az elmaradt prédikációt exhortáció vagy ima helyettesíti. Ezeknek az imádságoknak a szövege néhol hétről-hétre változik, néhol azonban sablonszerű s folytonos ismétlődése az áhitat rovására megy. Végül szombat délután magyar beszéd ritkán hangzik el s mincha-istentiszteleteinket éppen ezért kevesen látogatják.

A fentebb vázolt rendszertelenség, amelynek hitéletünk komoly kárát vallja, csupán gyökeres megoldás segít: **a magyar igehirdetést avassuk az összes szombati istentiszteletek szerves részévé.** A felosztásban már

a helyi szempontok érvényesülhetnek. E sorok írója pl. az alábbi gyakorlatot követi: az összes péntekestéken hitszónoklat, szombat délelőttönként könyörgés, délután alkalmi előadás (perek- vagy zoltármagyarázat, közeledő ünnepek ismeretése). Ilyen intenzív szónoki működés nagyobb elfoglaltsággal jár s a rabbinak természetesen nem áll elég idő rendelkezésére ahhoz, hogy közönségét minden szombaton klasszikus retorikai művel ajándékozza meg, de feltétlenül több tiszteletet fog kívívni ezzel a buzgóságával, mintha alkalomadtán remekbe készült beszédet mondana, hogy azután igehirdető ajaka a legközelebbi ünnepig, esetleg hónapokon keresztül, néma maradjon. E kérdés megoldásánál minden szempont szóba jöhet, csak a rabbi kényelmét nem vehetjük tekintetbe.

A rendszeres igehirdetés bevezetése mindenütt emelné a hívek ájtatosságát, gyarapítaná zsidó ismereteiket, fokozná templomaink látogatottságát s általában a vallásos élet elmélyítésére szolgálna.

Devecsér.

Dr. Deutsch Gábor.

A Chevra Kadisák és rabbiságok figyelmébe

Most, hogy a Pesti Chevra Kadisa új elöljáróságában olyan személyiségek foglalnak helyet, akik közéleti szerepüknél fogva a magyar-zsidó gondolatot képviselik kifelé, időszerűnek találok a következő apróságokat szíves figyelmükbe ajánlani. Szertartási ügyben a legkisebbszerű Jolog is nagy fontossággal bír.

A temetési szertartásnál bizonyára sokan megütözköztek azon, hogy már az elhantolás kezdetén, amikor a gyászolók még egy-egy tekintetet szeretnének vetni elhunytuk koporsójára, a körülállók köréből kikérve a funkcionárius az imatábla elé vezeti őket és az ima elrecitálása után szóról-szóra diktálja nekik a kaddisimát. A szájbamondás nyilvánvalóvá teszi, hogy az illetők nem tudják a héber szöveget elolvasni és ez nemcsak megcségyenítőleg hat az illetőkre, de amúgy sem tanácsos ezt mint rendes, uralkodó állapotot feltüntetnünk a körülállók előtt. Az előmondásnál a funkcionárius a héber szöveg okiejtéséhez tartja magát és ezzel a mai iskolákban és a legnagyobb templomokban nevelkedett nemzedék előtt akaratlanul is diszkreditálja a modern héber kiejtést. A

gyászoló bizonyára úgy gondolja, hogy a legkomolyabb és legáhitatosabb alkalommal használt kiejtés az igazi szent kiejtés és fájjalja, hogy eddig nem ezt tanulta és nem ezt használta imájában.

De ennél még érzékenyebben sérti az úri ízlést az, hogy egy imaformulát egy olyan — különben tiszteletet érdemlő — alkalmazott szájbamondása után kell a gyászolónak elrebegnie, akivel lelki kapcsolatban mindeztideig nem volt s aki alkalmazásának minőségénél fogva nélkülözi azt a lelki gondozási tekintélyt, melyet a diktálás igényel. Esküvőnél a rabbi mondja elő a formulát, az egyetemi doktornál avatásnál az első dékán, aki papi ornátusban jelenik meg, a bíróságnál a bíró, szóval minden alkalommal magasabb állami vagy vallási tekintélyt képviselő személyiség. Elvárhatja tehát a gyászoló is, főként pedig, ha a temetési költségekre nem sajnálta a nagy áldozatot, hogy a diktálást, ha már el nem kerülhető, a rabbi végezze.

De szükséges-e egyáltalában azt a módszert fenntartani? Nem lehetne azt egy lapról való leolvastatással helyettesíteni, amely a héber szöve-

get és annak pontos magyar fonetikus átírását nyujtáná. (Esetleg azazal a megjegyzéssel, hogy az o (=au) betűt régiesen aj-nak, a u-t ü-nek ejtik?)

Az ilyen lapot, ha méltón volna kiállítva, a gyászoló aztán meg is tartathatná és e kedves figyelem némiképp lekötözné a Chevrá iránt, de egyben kegyeletes emlékül is szolgálna, mely a mélybenyomású óra emléke révén a szülei vallásához is melegebben fűzné a gyászolót. A régi hivadala-figyelmet pótolná ez és lelki hatása bizonyára anyagilag is kárpótolná a csekélységért a Chevrát.

Ugyancsak ilyen diktálás hat sérteleg művelt és műveletlen gyászolóra és a gyászközönségre egyaránt a „bocsánatkérés“ („Mechila“) szertartása alkalmával. A halotthoz való viszony a hátramaradottaknál oly benső és oly egyéni, hogy ez a szövegezést alig tűri, sőt legigazabban olyan sóhajszerű, mások által nem hallott imában fejezné ki magát, amely az illetők speciális viszonyaihoz alkalmazkodnék. Egy nagyon egyszerű, klasszikus szövegezésű magyar, pár sorból álló ima is megfelelő volna, ha azt a gyászoló gondolatban olvasná le és egy-két perccel még gyászszelmerülésben tölthetne, utána teljesen magára hagyva a halott kóporsója előtt.

De ha már oly görcsösen ragaszkodunk a hagyományhoz, legalább gyakorlásának módjában tartunk lépést az ízlés fejlődésével és szakítunk a mechila-formula *zsargon nyelvvel* és az alkalomhoz nem illő — bizonyára nem mindenütt használatos — *szövegével*.

A mi nemzedékünk melyik tagja ne

érezze ki a zsargonból valami bántó burleszkiséget. Hisz nem a palesztinai vagy orosz-lengyel zsidóság tiszteltreméltó és nemzeti nyelvvé szentesült idiomájaként ismerjük, hanem a jasszok tolvajnyelveképp vagy a jobbik esetben a brettli zsidó parodizáló sziporkáiból. Már a „güt Sabbesz, güt johr, alles gute“ formulák is teljesen kiveszöben vannak és magyarnak adnak helyt, zsargon alakjukban már híhívó konfidencianak hatnának.

Még kevésbé alkalmoszerű a Mechila-kérés szövege, legalább is abban az alakjában, amelyben azt egy pestvidéki nagy hitközségben hallottam a liberertől diktálni: „Dü sollst — miszrallel sein — far mir — ün far mein weib, — mir soll hobn — parnosze — ün gesünd.“ Vajjon saját magyar szövegezésében kinek jutna eszébe a bocsánatkérés pillanatában halottjától mennyei kifárast kérni anyagi természetű ügyekben? Nem inkább arra éreznők magunkat készítőve, hogy a magunk részéről is biztosítsuk a mennyei bírót a járulást, hogy most már feledést börtünk a netán rajtunk elkövetett sérelemre.

Magától értetődő és mégis szó tárgyává kell tennem azt is ezúttal, hogy a funkcionáriusnak előzetesen kell tájékoztatást szereznie arról, hogy a kóporsót körülállók mindegyike zsidóvallású-e, nehogy — mint arra vidéki hitközségben példát láttam, a másvallásúakat is odaterelje a szertartásvégző és nekik is szájukba rágia a kifogásolt formulát.

Budapest.

Dr. Fényes Mór.

Életpasztalataim

(Gyakorlati tanácsok fiatal kollégáknak)

Üdvözlöm az újra beköszöntött „Magyar Izrael“-t, van fórumunk, egymással érintkezhetünk, magunk között vagyunk. Talán nem veszik rossz néven, ha 50-ik évi papi működésem alkalmából egyik-másik körülmenyre szeretném fiatal kartársaim figyelmét felhívni.

Első tanácsom: *A béke mindenek felett!* Életfeladatomnak tekintetem mindig hitközségem hivatalos közegével épp úgy, mint minden tagjával békés egyetértésben élni (Ha előfordult, hogy jogosan megillető erkölcsi vagy anyagi jutalék nem nyújtott kellőképp: szem előtt tartottam, hogy

a béke megbontásával járó kellemetlenséggel semmi sem hasonlítható össze.)

2. *Soha nem kértem senkiől a funkcióimért járó ellenértéket*, szem előtt tartva, hátha az illető anyagi helyzete akkor kedvezőtlen. Sokan később azt búsán tették jóvá. Ha pedig valaki szándékosan nem honorált, az olyannal szemben úgyis hiábavaló a követelés, sőt kellemetlenségeknek lehetünk kitéve.

3. Amire a papnak legjobban kell vigyáznia és amit szabályokba foglalni nem lehet: *a tapintatos viselkedés*. Ennek kulcsa abban áll, soha

senkit meg nem bántani személyében, különösen nem beszédekben; senki-nek terhére nem esni, mindent szebb oldaláról fogni fel, tudni mit, mikor, hogyan szabad elmondani. Aki erre vigyázni nem tud vagy nem akar, ne csodálkozzék, ha hívei tőle távolodnak; a talmudi mondás nagyon is beigazolódik. (*Maaszechó j'korvuchó.*)

4. *Sohase panaszkodjék* a pap, mert eltekintve, hogy nem használ, sokat árt, ha önmagát szájalmat felkelteni akaró egyéniségnek tünteti fel, mikor híveink anyagi helyzete is folyton rosszabbodik.

5. A pap ne mutakozzék nagyon is *anyagias természetűnek*, ez nem illeszthető be abba a milióbe, melyben vallásos hívek a papot látni szeretnék, hogy cselekedeteiben *Tsém sommájim* tükröződjék vissza. Ha mi több tiszteletre tartunk igényt, mint más ember, akkor gondolkodásmódukknak és különösen tetteinknek is kimagaslóknak kell lenniök a többiek fölött.

6. Sohasem helyeslem azok telfogását, kik hangoztatják, hogy a zsidó nem tiszteli papját; nem áll, csak fejtsé ki a pap működését abban a keretben, mely őt *megilleti*; ne akarjon közigazgatási ügyekbe avatkozni, ne hangoztasson hatalmi-parancsolgatni akaró törekvéseket; *amit más is meg tud tenni, esetleg jobban is, ne akarja ő megtenni*, van elég szereplési alkalmá, hagyjon mások hiúsága kielégítésének is teret.

7. A főpapnak szóló parancs „*a szentélyből ne távozzék*” ránk is vonatkozik bármennyire is kell a prózai élet követelményeiről, a családunk jólétének megszerzéséről gondoskodnunk, mégis vigyázzunk, nehogy ott lássanak, ahol a pap nem kívánatos. Láttam már papot piacon bevásárolni — nem illik oda; strandfürdőben szórakozni túl modern kosztümben — visszafaszító jelenség; nem éppen zárt körben, nem épp elismert gentlemanokkal kártyázni — nem voltam elragadtatva e látványtól. Kultúrelőadásnál legyen ott a pap, esketési vagy más családi összejöveteleknél a kellő tiszteletadással eszközölt meghívásnak épp úgy tegyen eleget a legszegényebb, mint a legelőkelőbb családoknál, de az étkezést illetőleg megszű-

nik a barátság. Olyan helyen, ahol nincs rituális házvezetés, étkezésnél nem vagyok jelen. Szombaton, ünnepen lehetőleg nem megyek oly utcákban, ahol az üzletek nyitva vannak. Ha családi ünnepélyen szombaton részt kellennem, pontosan megjelölöm az érkezés időpontját, nehogy szivarozó hívekkel találkozzam. Sajnos, ma úgy van, hogy a papnak kell óvakodnia, hogy a vallás megszegését ne lássa, valamikor fordítva volt.

8. Óvakodjék beszédét a szószéken olykép szerkeszteni, hogy annak éle egyes ember ellen irányuljon; *ne akkor mondjon kritikát, mikor valami ab'ulús*, mindent általánosítani kell, nehogy sértés támadjon belőle.

9. Gyászbeszédeknel: a „de mortuis nihil nisi bene” elvre vigyázni kell és az elhallgatott beszéd gyakran ékezebben szól az elhangzottnál.

10. Nagyon fontos a pap viselkedése a társaságban. Ne ambicionálja, hogy lovagnak tartassék, túl udvariassági hibába ne essék. Ne akarjon mindenütt száraz témákkal untatni, kedélyesség, jókedv, hangulat előteremtéséhez járuljon hozzá, de célné rontsák le állásának komolyságát, mutassa szellemi lényének felsőbbségét anélkül, hogy mást elnyomni akarna.

11. Minden család iránt mutassunk érdeklődést, különösen a gyermekek fejlődése, sorsa képezze érdeklődésünk tárgyát; a család örömeiben és gyászában mindenkoron mutassuk meg, hogy bennünk jóakaró barátot talál a hitközség minden tagja.

12. Másvallásuakkal szemben mindenütt a legelőzékenyebb magatartást tanusítottam és mondhatom, hogy ensem is tisztelettel vesznék körül: alkalmakkor, sőt ünnepeken is jönnek templomba meghallgatni a szónoklatot, mert tudják, hogy sohasem mondok olyant, ami az ő felekezeti önértéket sérthetné.

A kötelesség teljesítés, hitoktatás, vallásos életmód lelkiismeretessége olv elsőrangú feladat, melvről szólni főleges és bizonyára nem szándékom fiatal kollégáimat megsérteni azal, hogy erre figyelmeztessem, ehhez korom sem jogosít fel.

Mohács.

Dr. Fleisch Ármin.

A vidéki pastorológiához

Hogy van különbség városi és vidéki lelkészkedés között, azt csak az tudja igazán, aki néhány éve már vidéken él.

Itt látjuk, milyen hasznát vehettük volna állásaink elfoglalásakor, ha már akkor meg lett volna közzé-nyünk, amelyből útbaigazítást nyer-

hettünk volna egynémely irányban mi, vidéki, ú. n. kerületi rabbik!

Abban a reményben készül az itt következő kis beszámoló, hogy annak a most induló kartársak talán hasznát veszik egyrészt, másrészt pedig, hogy bizonyos nehézségekre így ráterelődven a figyelem, közelebb juthatunk azok megoldásához.

A különböző irányú munkásság alapján a következőképen alakulnak a feladatok:

1. *Lelkigondozás.* A kerület minden községében vagy szóróványában lakó minden egyes zsidó családot évenként legalább egyszer meglátogatni. E látogatás személyes, szinte baráti nexusba hozza a híveket a rabbival, aki így tudja a kerületében élő zsidóknak minden baját. Megismeri még a gyermekeket is, figyelemmel kísérheti nemcsak vallási, hanem társadalmi nevelkedésüket és arra bizonyos mértékben befolyást gyakorolhat. Ilyen helyzetben ritka eset ugyanis, hogy még a legszemélyesebb természetű kérdésekben is ne kérnék ki a család *önzetlen* barátjának, a rabbinak tanácsát.

Akadnak természetesen helyek, ahol első alkalommal nem szívesen, idegenkedve fogadják a rabbit, ha meglátogat kis embereket, akik esetleg anyagi háttérrel keresnek a látogatás mögött. Ez azonban nem szabad, hogy visszariasszon senkit, mert ha látják, hogy semmi pénzükbe nem kerül a „kiszállás“, máskor szívesen veszik. Ez pedig úgy oldható meg, ha a kerület elnöke az évi költségvetésbe a rabbi kiszállási költségeit is felveszi és a központon minden utazás után megtérítik az út minimális költségeit. Mert hangsúlyoznunk kell: ezen a rabbinak nem szabad keresni! Sőt, az sem baj, ha ráfizet 1—2 pengőt (borravaló stb.), hisz nekünk is kell valami áldozatot hozni.

Ha a rabbi meg tudja, hogy hitfelei bíróságánál egymással szemben állnak, akárhányszor sikerrel járhat békítő eljárása. Legalább négy-öt ilyen esetre hivatkozhatom addigi gyakorlatomból, amikor nemcsak a felektől, de a bíróságtól is köszönetet kaptam közbenjárásomért. Hogy mit jelent ez a község számára, mindenki felmérheti.

2. *Alkalmi szertartások.* Legjellemzőbb lesz egy eset elmondása. Telefonértesítés jön egy szeles, havas februári napon. A metsző ielenti Baracskáról, hogy Tárnokon meghalt egy szegény artista. Adiak engedélyt az eltemetésére. Válasz: halasz-
sák el néhány órával az eltakarí-

tást, odautazom. Értesítsék a hitközség tagjait a temetésről. Eredmény: a halott rendes szertartást kapott, a hitközség minden tagja megjelent, a szegény özvegynek gyűjtést indítottak és így hozzá jutott néhány pengőhöz, élelemhez és kevésse viselt ruhákhoz. Az emberek kielégítve érzik adakozó hajlamukat, tetszik nekik a rabbi eljárása, a járásközség metszője is megkapja a szertartásért járó honoráriumot. A rabbi csak a szigorúan számított vasuti költséget veszi fel a kerület központjában. Fizetése: a saját elégedettsége, hogy micvot tett.

Igen megnyugtatónak látszik a gyászolókra, ha a rabbi nemcsak a temetésen, de az azt megelőző mosdatásnál, táharonál is ott van. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy részt vesz a mosdatásban, hanem irányítja azt és a szükséges imákat előmondja. Vidéken ez azért is üdvös, mert a legtöbb helyen csak alkalmi libererek vannak, akiknek bizony kell az irányítás.

3. *Istentisztelet* Ez a legnehezebb problémája a vidéki rabbinak. Kicsinyek lévén a hitközségek, nehéz a minján biztosítása. Az a fonák helyzet áll fenn, hogy amely hitközségek bírják a báltonim fizetését, azoknak nincs szükségük rájuk, amelynek meg kellene, azoknak nincs pénzüik rájuk. Így aztán úgy kell biztosítani a „tízeket“, ahogyan lehet. Kénytelenek vagyunk az istentiszteletet megrövidíteni, hogy a kevésse ráérők is résztvehessenek benne. Ez főképen a töfillonak, a sömaune eszrének a csak egyszeri, átismétlés nélkül való elmondásával történhetik. Amint azonban nálunk is, úgy valószínűleg másutt is akadnak „buzgó“ hívek, akik azt hiszik, hogy ez az ő rabbiuknak megokolatlan intézkedése. Éppen ezért igen helyénvalónak látnám, ha a Rabbi Egyesület a Közölyben, vagy a hitközségekhez írt körlevélben alátámasztaná a rabbi intézkedését véleményével, amely tartalmazná az intézkedés forrásának a megjelölését is.

Igen nagy nehézségek vannak a szombati istentisztelet körül is. Azt, sajnos, nem tudjuk elérni, hogy híveink munkahelyeiket zárva tartsák. De egy merész kérdést kell felvetnünk: szabad-e és ha szabad, hogyan lehetne olyan irányú akciót indítanunk, hogy a férfiak jöjjenek el a templomba szombaton és addig bízzák másra az üzletet vagy irodát?

Egy újításról is had számoljak be a szombattal kapcsolatban. Péntek

este ima végén minden iskolás gyerekek a frigyszekrény elé áll és együtt énekelik a Solaum Aléchemet. (Most már a felnőttek is velük énekelnek, mint minden egyebet, amit a gyermekkoros énekel az istentiszteleten.) Utána minden gyermeket megáldok. Ezzel elértem, hogy némely szülő otthon is megáldja gyermekeit és hogy a gyerekek már tudják az áldást.

4. A szórványok és kisközségek hitoktatása is nehéz kérdése a vidéknek. Nekünk a legtöbb helyen nem áll rendelkezésünkre képzett tanár vagy tanító. Ezért magunknak

kell a nagyon minimális tantervet megállapítani és azt személyesen vagy levélben ellenőrizni. Ujabbán igen jól beváltak a rendszer, hogy a metsző hitoktató jelentése alapján a tanulók a rabbtól közvetlenül kapnak dicséret vagy intó levelet.

Igen jóknak bizonyulnak a gyermekek számára tartott Önképzőkörök is, ahol a gyermekek kiegészítik a hittanórában tanult irodalmi és történet ismereteiket. Ezt persze csak a központban lehet megszervezni és csak a rabbi vezetésével.

Bicske.

Dr. Frenkel Ernő.

VALLÁSOS NEVELÉS

Rabbik tanfelügyelői munkája

Az 1935. évi VI. t.-c. 11. §. alapján kiadott rendelkezések szellemében.

A kongresszusi szabályok elrendelik, hogy a felekezeti oktatás, elsősorban a hitoktatás ellenőrzésére és irányítására tanfelügyelőket kell választani. (Kongr. szabályok III. rész VIII. szakasz 34. §. és a Hittanítási rész V. szakasz 11. §.) A tanfelügyelőket a községkerület választja. Hat évtizedes gyakorlat alatt — a fővárosi hitközségek kivételével — a legtöbb községkerületben *rabbít, illetve rabbikat bíztak meg a tanfelügyelettel.*

A rabbik működtek eddig, mint tanfelügyelők. Azt akarjuk, hogy tovább is ők működjenek, de hatékonyabb munkakörrel és szilárdan kiépített szabályzatok szerint. Ezért nekünk kell elkészíteni a tanfelügyeleti pragmatikát. A rabbikar elé terjesztem elgondolásaim, a felügyeleti szabályzat vázlatát, tervezetét.

Hitoktatási tanfelügyelőül választható rabbik és (segéd)tanfelügyelőül) pedagógiai végzettséggel és kellő tanítási gyakorlattal bíró, valláserkölcsi életerő folytató tanférfiak.

A felügyeletre bízott körzetet a községkerület előjárósága állapítja meg. A tanfelügyelő megbízatás három évre szól. Ujabb választás hiányában a megbízatás további három évre meghosszabbítottnak tekintendő.

A hitoktatási tanfelügyelő működési köre kiterjed a számára kijelölt kör-

zet minden nép-, közép- és középfokú iparos-kereskedelmi és gazdasági iskolájára nézve, kivéve az országos rabbi- és tanítóképző intézeteket. *A hitközségi népiskolában teljesítendő felügyelet kiterjed a közismereti tárgyakra is.*

A tanfelügyelő a számára kijelölt körzet összes iskoláit évenként legalább egyszer, ahol hiányokat tapasztalt, avagy amelyre a községkerületi előjáróság figyelmét felhívja, másodszor, esetleg többször is meglátogatni köteles. Kötelessége továbbá a körzetéhez tartozó iskolák számára a kk. felszólítására a tananyagbeosztásra és a tankönyvekre nézve javaslatot tenni.

A hitoktatási tanfelügyelő a számára kijelölt körzet összes iskoláinak állományát számon tartja s ezekről állandó, kimerítő törzskönyvet vezet. Ellenőrzi, hogy a hittanórák köztörvényeszerű minimális száma, összhangban a kongresszusi szabályokban megállapított heti óraszám-mal pontosan megtartassék. (Kongr. szab. III. rész: Népiskolák V. szakasz 17. §. és Középtanodák IV. szakasz 9. §.) A heti minimális hittanóra a nem felekezeti iskolákban: kettő. A növendékek csekély létszámánál egyes osztályok összevonva taníthatók, mely lehetőleg csak az egymásután következő osztályokra szorítkozzék. A hittanórák lehetőleg a rendszer tanítási munkaidőben tartandók. Összevont tanításnál ne a tanrend-

szzerű órák után (pl. a 8-1-ig való világi tanórák után) legyen a hittanóra, mert akkor a növendékek fáradsága miatt eredményes oktatás nem lehetséges, hanem a kora délutáni órákban. Fegyelmezési és oktatási szempontból *sokkal eredményesebb munkát végezhetünk*, ha a hittanóra a *tantervszerű* órák közé szerepel, ezért a tanfelügyelő igyekezzék elérni, hogy még csekély létszámnál is az iskolai tanrendbe állítsa szerepeljenek a hittanórák. A tanórák pontos beosztásáról, megtartásáról a tanfelügyelő meggyőződhetik az osztálynaplóból, melynek vezetését minden hitoktatótól megkivánjuk.

A hitoktatási tanterv főbb körvonalai a Kongr. szabályokban megtalálhatók. (III. XI. szakasz 41. §. és a „Középiskolákról“ III. sz. 5. §.) *Amíg egységes tantervünk nincs, amúgy pontos ellenőrzendő a helyi tanterv pontos betartása.* E célból már a tanfelügyelői látogatás előtt bekérendő a helyi tanterv, látogatás előtt áttanulmányozandó, mert ennek jól ismerete nélkül az ellenőrző megfigyelés nem lehet eredményes. Ugyancsak bekérendő a tananyagbeosztás, illetve a havi (heti) *tanmenet. Előzetesen elkészített tanmenet nélkül nem lehet eredményes az oktató munkája.* A tanmenetről megállapítandó, hogy összhangban van-e a helyi (esetleg országos) tantervvel? Felöleli-e az egész anyagot, figyelembe vette-e az oktató az időszerezést (pl. ünnepek idején az ünnepekről), a helyi viszonyokat az adottságokat? A hitoktatás különböző elemei között (történelem, ünnepi szertartások, biblia) meg van-e a *koncentráció elve*? Ha a tanmenet készítésénél észrevehető, hogy a hitoktató munkája nélkülözi a tájékozottságot és a szakszerűséget, akkor látogatása alkalmából élőszóval is adjon a tanfelügyelő útbaigazítást, esetleg bocsásson a hitoktató rendelkezésére egy teljes tanmenetet, melyet a hitoktató alanni vesz és saját tapasztalatai szerint kiegészíti. A tanfelügyelői látogatás minden előzetes értesítés nélkül történik, ámde az iskola vezetőjénél (igazgatónál) előzetes udvariassági látogatás szükséges, amikor is a tanfelügyelői megbízólevél felmutatandó. Ugyanily udvariassági közlés adandó az illetékes helyi iskolaszék vezetőinek. Amennyiben az iskola igazgatója, avagy az iskolaszék megbizottja az ellenőrző látogatásnál kíván lenni az megtörténhetik. A tanfelügyelő látogatása alatt akként viselkedjék, hogy a célt szolgálja, a *vallásos nevelést*

tökéletesítse, mint *jóakarátú ellenőrző-megfigyelő és tanácsadó* szerepeljen, a feltétlen tárgyilagosság irányítsa. Észrevételei a pedagógus *finomságával* és a vallás *nemességével* összeférő formában hangozzanak. Bár szemben a világi, nem szakképzett látogatókkal, kik *nem* kérdezhetnek a növendékektől, a tanfelügyelő kellő szakképzettséggel és pedagógus rutinnal bír és így jogában van a kérdéseket feltenni, mégis igyekezzék kérdéseit a hitoktató útján feltenni. A tanítás és számonkérés meghallgatásánál megfigyelendő az anagá tudás mellett a *nevelői* munka eredmény és a vallásos gyakorlati készség. Ez utóbbi célból nem utolsó módszer, ha a tanfelügyelő felkéri a tanítót, hogy kegszereket (tfillint, taliszt, havdalát, mezuzát stb.) mutasson a növendékeknek és azokról kérjen feleleteket, azok használatának ismeretét tanúsítsa. (Esetleg bibliai tárgyú kis képeket ad át a hitoktatóknak, hogy a növendékekkel felismertesse és a tanítót a szemléltet tanítás módszerére irányítsa.)

A tanfelügyelő figyelme terjedjen ki a külső rend megfigyelésére is, a dologi szükségletek, a megfelelő helyiség, világítás, fűtés stb. ellenőrzésére. Mindezen hiányokat a közsékerület útján közli az illetékesekkel. A nevelői különösen vallásos nevelői munka körébe tartozik a növendékek szellemi munkáján kívül azok lelki ügyeinek megfigyelése. Pontos értesülés szerzendő arról, hogy a látogatással kapcsolatban a növendékek résztvesznek-e rendszeres istentiszteletekben? Vallásos gyakorlatokon? Rendszeresített Barmicva tanfolyamokban? Amennyiben a növendékek között láthatólag nagyon szegény elhagyott észlelhető, a tanítónak ez irányú szociális kötelességére tanintatosan mutasson rá a tanfelügyelő. A tanfelügyelő az oktatónál érdeklődjék a vidéki gyermekek elhelyeztettségéről. Megfelelő környezetben lakik-e a gyermek? A patronált gyermekek zsidó nevelő szülőknél laknak-e? Erről tanfelügyelői jelentésben megemlékezni kell. Ugyancsak jelenteni kell, hogy felekezeti (hitközségi) iskolák felszerelése, a falaknak hazafias tárgyú képekkel díszítése megtörtént-e? A hitközségi iskolákban a vallásos nevelői hatás az ének, szöveg, kézimunka, rajz, magyar olvasás beszéd és értelemgyakorlat körében kellőképp szerepel-e? A felsőbb osztályokban megfigyelendő, hogy a növendékek tananyagukkal kapcsolat-

ban érzik-e, ismerik-e az összszidósággal való viszonyukat? Kibontakozik-e vallásos hazafias világnézetük?

A tanfelügyelő szoros kötelessége közé tartozik, hogy ha a *hitoktató magánéletéről azt hallja, hogy az nem fér össze a vallásoktatás nevelő munkájával, ezt a bizalmas és jóindulatú figyelmeztetés eredménytelen-sége esetében megbízónak kellő formában jelentse s a képtelenségen segíteni törekedjék. Viszont a hitoktatási felügyelő számoljon az-zal, hogy látogatása alatt minden szavának súlya van oktatónál, igazgatónál, elnöknél, növendékeknél egyaránt, ezért törekedjék arra, hogy minden mondatából, viselkedéséből az igazi vallási nevelő bölcsessége, méltósága sugározzék. Megfigyelései terjedjenek ki a végzett tananyag minden elemére: bibliai történet, héber olvasás, imaismeret, szertartás, ima fordítás, bibliafordítás, zsidó történet, vallásos ének (irodalomtörténet, bölcsélet, apologetika) stb. ismeretére, de mindenkor a tanító által bemutatott s általa használt tanterv és tanmenet alapján és az elvégzett tananyagból. Amennyiben hiányok észlelhetők, elsősorban a tanítóval négy szemközti jóindulatú megbeszélés formájában közlendők, nagyobb hiányokat a *látogatási jelentésbe* kell felvenni.*

Bár a hitoktatás tanfelügyelői ellenőrzésének még kezdetben vagyunk, mégis célni kell kiűznünk, hogy *minden hittanórát előkészítse a 1. tanterv, 2. a tanmenet és 3. a tanítási vázlat*. Minden hittanóra az előbbi és utóbbi hittanórákkal szoros kapcsolatban lévő, de külön is teljes egészet alkotó, jól kidolgozott *tanítási egység legyen* — erre törekedjék ellenőrzésünk. Minden tanórának vázlatába feltüntetve legyen a tanítási cél és az elérni kívánt vallásnevelői mozzanat. A tanmenet és tanítási vázlat évről-évre felhasználható, de tapasztalatainkkal bővíthető. E feljegyzések híek legyenek. A tanfelügyelő igyekezzék annyira közeljutni az oktató lelkéhez, hogy az bizalommal közölje vele, hogy hol nem sikerül neki tanítás közben a kellő eredményt elérni. A tanfelügyelő figyelje meg osztályonként a használt tankönyveket és törzskönyvébe ezt is jegyezze be. Az alkalmatlan tankönyvek kicserélését a kk. vezetősége útján szorgalmazza.

A sikeres nevelői és tanítói munka mérlegelésében megfigyelendő és megállapítandó, hogy az oktató miként az ismereti tárgyaknál, általában: 1. rendszeresen készül-e munká-

jára? 2. Módszere megfelelő-e? 3. Milyen az oktató és növendékei közötti viszony? 4. Milyen a tanítói és milyen a nevelői munkája? 5. Eléri-e a megkövetelhető eredményt? 6. Önállóan gondolkodnak-e a növendékek? 7. Tudnak-e következtetni? 8. Érdeklődéssel kísérik-e a haladást és együttes munkával gyarapodik-e az ismeret? 9. Kiküszöbölte-e a tanító a magolást és a dresszurát? 10. A növendékek milyen arányban érték el a közepes jóhaladás fokát? 11. Valamennyi növendéket foglalkoztatja-e az oktató, vagy állandóan az értelmesebb növendékeket?

A tanfelügyelő adjon módot az *oktatónak tanítói készségének bemutatására*, mindig a tanmenetben, illetve vázlatban feltüntetett tanítási egységből s nem a tanfelügyelő által kitűzöttből. Tanítás alatt a tanfelügyelő nem szólhat közbe s nem kérdezhet.

A tanfelügyelő *szigorúan óvakodjék attól, hogy esetleges kifogásait, megjegyzéseit a gyermekek jelenlétében mondja meg a tanítóknak*. A hitoktatási tanfelügyelő látogatása során tett megfigyeléseit a látogatás után megfelelő formában közli a tanítóval. Ne legyen ez egyoldalú kritika, vagy éppen fölényes utasítások sora, hanem kölcsönös megbeszélés, melynek meggyőző, munkára serkentő ereje van. Ha a hibák elnézéséből, pótolható fogyatékoságból származnak, úgy jóakarató irányítással beszéljék meg a tanfelügyelőt és tanítót a teendőket és módokat, melyekkel a hibák elháríthatók. Ha tárgvi tudás és módszeres ismeretek hiányzanak, úgy megfelelő könyveket ajánljon a tanfelügyelő a hitoktatást végző oktatónak. (A pótlásról igyekezzék 6 hónap után meggyőződni a tanfelügyelővel.)

Ha azonban azt tapasztalja a tanfelügyelő, hogy a hibák a tanító felületességéből, hanyagságából, nemlőrődöttségéből származnak, avagy ismételt látogatás után sem képes a tanító a kijelölt úton haladni, tanítását tökéletesíteni, úgy mindezt tárja fel látogatási jegyzőkönyvében a tanfelügyelő. Hívja fel a községkerületi előjáróság figyelmét a hiányokra és kérje azok orvoslását. Ha a községkerület vezetőségénél sem ér el kellő eredményt a felterjesztett látogatási jegyzőkönyv, ha a tanfelügyelő azt tapasztalja, hogy figyemzetései nyomán nem történik eredményes ir-
tézkedés, úgy a látogatási jegyzőkönyvben foglaltakat felterjeszti az Országos Irodához (Országos Tanügyi Tanácshoz), miről egyidejűleg

a) Önálló hitoktatók azok a lelkészek, akik kizárólag hitoktatással foglalkoznak lelkészi teendőket a szorgalmi időn kívül legfeljebb kiegészítőképpen végeznek és egész tanévre szóló megbizatással és erre vonatkozóan kiadott rendelkezéssel megállapított óra- és tanulólétszámmal működnek. Az önálló hitoktatók nem állami, hanem az államtól, illetőleg a fenntartótól díjazott egyházi alkalmazottak.

b) Óraadó hitoktatók azok a lelkészek (tanárok), akik a hittant melékfoglalkozásként tanítják.

Az olyan önálló hitoktató, akinek munkakörét egy középiskola kitölti, a tanári testület teljes jogú tagja.

A több iskolában működő önálló hitoktató és az óraadó hitoktató csak az ellenőrző és osztályzó értekezleteken jogosult megjelenni és csak saját tanítványainak hittanból tanusított előmeneteléhez és erkölcsi magatartásához jogosult felszólalni és szavazni.

2. Mint hittanárak (vallástanárok) tanítják a hit- és erkölcsant a középiskolákban a kinevezett hittanárak (vallástanárok), valamint az egyházi hatóságok alatt álló középiskolák saját hittanárjai.

Hittanárul (vallástanárul) az illetékes egyházi hatóság csak olyan egyént alkalmazhat, akinek *hittanári oklevele van*.

A hittanárok (vallástanárok) a középiskolai tanárokkal egyenlő jogokat élveznek, tehát alkalmazásuk módja (legalább két évig helyettes tanárok) és javalmazásuk is egyenlő a hasonló szolgálatait bíró állami középiskolai tanárokéval. A vallás- és közoktatásügyi minisztertől kinevezett hittanárt (vallástanárt) illetékes egyházi hatósága más szolgálatára csak akkor rendelheti, ha a hittanár (vallástanár) erről az állásáról előzően lemondott.

Mind az önálló, mind az óraadó hitoktatót és a hittanárt (vallástanárt) a tanári ténykedésükkel kapcsolatos ügyekben a hivatali útortartás köti.

16. §. (1) A tanár kötelező tanítás ideje heti tizennyolc óra; 24 óránál többnek tanításra helyettesítés esetében sem kötelezhető és arra nem is vállalkozhatik.

17. fej. 21. §. (1) A középisk. rendes tantárgyai: hit- és erkölcsant.

23. §. (1) A hit- és erkölcsant tanításának anyagát és tantervét az egyházi, ill. felekezeti hatóságok állapítják meg.

25. §. A tanév ünnepies megnyitá-

sán és befejezésén minden tanárnak és tanulónak meg kell jelennie.

28. §. A középiskolai tanuló a középiskolába történt felvételétől az iskolából való kilépéséig, ill. az érettségi bizonyítvány kézhezvételéig az iskola fegyelmi hatósága alá tartozik.

29. §. (2) A nyilvános tanulók és magántanulók az iskola fegyelmi hatósága alatt állnak.

(Az indoklásból.) Az általános műveltségnek főeleme és egyben a magyar középisk. oktatásnak gerince is a nemzetismeret. A tanítás központjában nem a humanisztikus, vagy természettudományos, hanem a legtágabb értelemben vett nemzeti tárgyak állanak. Ily nemzeti tárgyak elsősorban a magyar nyelv, az irodalom és művészet, a történelem keretében az állami, gazdasági, társadalmi élet jelenségeivel, a föld- és néprajz s — amit szintén ide kell soroznunk — a magyar művelődés történetében alapvető szerepet betöltött latin nyelv és műveltség és a nemzet erkölcsi világnézetének alapjául szolgáló vallások tana.

A nemzeti tárgyaknak a tanítás középpontjába való beállítása pontosan megfelel annak a kiemelkedő, sőt elsőbbséges szerepnek, amit a középiskolában a tanítás mellett a nevelésnek kívánok juttatni.

II.

Utasítás a közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935. VI. t.-c. életbeléptetése tárgyában 3500—1936. éln. sz.

1. §. A tankerületi kir. főigazgató tankerületében irányítja a nevelést és oktatást, vezeti a közoktatásügyi igazgatást és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter nevében átruházott hatáskörben gyakorolja az egyházi hatóság alatt álló iskolák (intézetek) felett az állami főfelügyeletet.

2. §. Gondoskodnia kell az iskolafajok szerint tagolt iskolai felügyelet átfogó irányításáról, az általános nemzetmívelési elvek hatékony érvényesítéséről, hogy a céltudatos és egyöntetű nevelő és oktató munka eredményeként a tanulók nemzetüket ismerő és szerető, vallásos, erkölcsös és jellemes polgárokká váljanak. Biztosítani kell a vezetésére és irányítására bízott nevelő és oktató munka számára a világi és egyházi hatóságok érdeklődését, megértő támogatását.

3. §. (1) A tankerületi kir. főigazgató hatásköre alá tartoznak: 1. a középiskolák, 2. a tanító-, tanítónő-

és óvónőképző intézetek, ezek gyakorlati iskolái, illetve mintaovodái, 3. felső keresk. iskolák és keresk. tanfolyamok, 4. felső ipariskolák, ipari szakiskolák, női ipariskolák, 5. felső mezőgazdasági iskolák, 6. polgári iskolák, 7. gyógyítvánnevelő iskolák, 8. kereskedőtanonc iskolák, 9. szakirányú iparostanonc iskolák, 10. általános irányú iparostanonc iskolák, 11. önálló gazdasági népiskolák, 12. mindennapi népisk. ált. és gazdasági irányú továbbképző iskolák, 13. az 1—12. alatt felsorolt iskolákkal kapcsolatos, vagy azok célját szolgáló tanuló-otthonok (internátusok), nevelőintézetek, árvaházak, előkészítő és ismétlő tanfolyamok, nyelvmesteri tanfolyamok.

(2) Az 1—9. alatt felsorolt iskolák és ezekkel kapcsolatos tanuló-otthonok, nevelőintézetek, árvaházak, előkészítő, ismétlő tanfolyamok és nyelvmesternői tanfolyamok irányítását és vezetését közvetlenül, míg a 10—12. alatt felsorolt intézetek, valamint az ezekkel kapcsolatos intézetek és tanfolyamokét közvetve, az illetékes kir. tanfelügyelő, mint a tan. ker. kir. főigazgatónak alárendelt tanügyi hatóság útján látja el.

16. §. (33) Az igazgató, mint tanügyi hatóság első fokozatú, azaz, a tanulókat mentesítése a szombati írás, rajz, kézimunka, mezőgazdasági gyakorlatok alól.

17. §. (1) A tanker. kir. főigazgató mellett a 3. §. 1—9. alatt felsoroltakra nézve az igazgatási és tanulmányi felügyelet ellátásában a főigazgatói hivatal szakelőadói és fogalmazási tagjai (előadói), valamint a m. kir. V. K. M. által megbízott tanulmányi felügyelők (iskolaigazgatók) működnek közre.

23. §. (1) Az egyes iskolafajok számára kiadott Tanterv célkitűzése, a tantervi utasításokban lefektetett elvek érvényesülése a megkívánt tanítási és nevelési eredmények a gyakorlatban csak úgy és csak akkor valósulhatnak meg, ha minden egyes tanár — tekintet nélkül az iskola jellegére és fokozatára — óráinak eredményes megtartására írásban rendszeresen előkészül. Az előkészületeknek írásban való megrögzött és biztosítva egyedül, hogy a tanár a feltétlenül szükséges felkészültséggel lássa el óráit. Csak a figyelmes, a részletekre kiterjedő, lelkiismeretes előkészület biztosíthatja a nevelő-oktató munkának eredményességét és adhatja meg a tanárnak a biztonságérzetet és a nyugodtságot.

(2) Az iskolalátogató különös gond-

dal tartozik ellenőrizni, hogy — kivétel nélkül — minden tanár rendszeresen előkészül-e óráira és készíti-e óravázlatot.

25. §. Az iskolalátogatás célja az iskola külső és belső életének ellenőrzése és irányítása, a nevelő és oktatómunka eredményének emelése és valamennyi iskolának bekapcsolása az egyöntetű nevelő szempontok szerint irányított vallás-erkölcsi és nemzetnevelési rendszerbe.

29. §. (5) Figyelje meg az iskolalátogató, nem használja-e az előírt tankönyv helyett vagy ezzel együtt jegyzeteket is.

31. §. (4) Minthogy a vallás-erkölcsi és hazafias nevelésnek az iskolai életet teljesen át kell hatnia, ezért az iskolalátogató tájékozdjék és állapítsa meg, hogy a tanulók a kötelező istentiszteleteken rendszeresen részt vesznek-e, teljesítik-e mindazokat a vallásos élettel kapcsolatos köteleességeket, amelyeket egyházuk előír s hogy a tanárok az istentiszteleteken való részvételükkel, ellenőrzésükkel és jó példájukkal nevelőleg hatnak-e a tanulóokra, fordítanak-e gondot arra, hogy a tanulók egymás vallását megbecsüljék, a felekezeti békét ápolják és ezzel is elmélyítsék a nemzeti összefogás és együttérzés gondolatát. Figyelje meg, hogy a vallásos nevelés megfelelő-e, nincsen-e a tanulók között vallástalan irányzat, nem fordulnak-e erkölcsi megfélemyedések.

(6) Ismerje meg az iskolalátogató a tanárok egyéni, családi életét, iskolán kívüli munkásságát és figyelje meg, vajon saját egyéni és családi életükkel nevelő hatással vannak-e az ifjúságra.

(7) Az iskola nevelői tevékenységének megvizsgálásánál az iskolalátogató figyelme a) a testi nevelés, b) egészséges életnevelés, c) erkölcsi nevelés, d) érzelmi nevelés (valóság, hazafias, általános emberi érzelmek, áldozatkészség, bátorság, nagyvonalú példájának követése stb.), e) akaratnevelés (köteleesség teljesítés), f) jellemnevelés) esztétikai nevelés miként való megvalósítására terjedjen ki.

(8) Tájékozdjék a tanulók szorgalmáról a gyakorlatban előforduló hibákról, fegyelmi vétségekről, a tanulók szüleinek foglalkozásáról, a tanulók családi viszonyairól s szálláson lakók elhelyezéséről.

(9) Figyelje meg, hogy a leánytanulók fokozottabb esztétikai nevelésére, egyszerűségére, háziasságra való előkészítésére kellő gondot fordítanak-e?

32. §. (1) Örökdjék azon, hogy ne alakulhasson ki a tanári testületben olyan vélemény, hogy a tanítás, a tanulási eredmény, vagy éppen csak egyes tárgyak tanítási eredménye fontosabb a nevelésnél.

(4) A nevelés eredményét csak közvetve és csak külső jelekből állapíthatja meg: . . . c) a tanulók tempómban való ildomos magatartása.

34. §. (4) A tanulók megfigyelése a tanítási órákon a következő szempontok szerint történhetik: öltözködésük, hajviseletük rendes-e; a leánytanulók nem öltözködnek-e feltűnően, viselkedésük ékszerű; hogyan imádkoznak a tanítás kezdetével és befejeztével.

38. §. (1) Az iskolalátogató hivatalos látogatása során állapítsa meg, hogy az iskolával kapcsolatosan milyen ifjúsági (önképzőkör, ifjúsági segítőegyesület, sportkör, cserkészcsapat, ifjúsági vöröskereszt) vagy más, esetleg vallásos, hitbuzgalmi, hiterősítő egyesület működik. Vajjon a hozzájuk fűzött reményeknek megfelelő-e; nem terheli-e meg az abban résztvevő iskolai ifjúságot; a tanárok közül névszerint kik vesznek részt azok működésében.

41. §. (12) Az iskolalátogatói értekezleten mind az iskolalátogatói kijelentései, mind a testület bármely tagja részéről elhangzott hozzászólás az iskola belső életével annyira szorosan összefüggő közlésének tekintendő, amely az iskola falain kívül további megbeszélés tárgyává nem tekinthető. Aki ez ellen vét, az az iskola nevelő hatását veszélyezteti.

csorbítja s ezért fegyelmileg is felelősségre vonható.*

Mint látjuk, az új törvény — hasonlóan az 1924. évi törvényhez — első helyen említi és hangsúlyozza, hogy a nevelés alapja a vallás és célja az erkölcsös egyéniség.

Zsidó szempontból különös jelentőséggel bír ennek a törvénynek az a követelménye, hogy *csakis okleveles hittanár* taníthat hittant a középiskolában. Másrészről pedig a hittanárak a középiskolai rendes tanárokkal egyenlő jogokat élveznek s javadalmazásuk is azonos. Ez remélhetőleg sok visszasszágnak fog véget vetni, amely ezen a téren eddig uralkodott.

Az utasításokból kicsendül a kölcsönös megértés, az együttes és egyéges munkára való törekvés. Egyik-másik helyen a szövegezés félreértésekre adhat ugyan okot, minthogy a vallásoktatási felügyelet eddig kizárólagosan a hitfelkezeltek jogkörébe tartozott. Ebben a kérdésben fettek is lépéseket — tudomásunk szerint — más felekezetek s nekünk nem szükséges külön állásfoglalás. Mindenesetre ajánlatos, hogy minden vallásoktató ismerje alaposan ezt a két füzetben megjelent törvényt és utasítást (Egyetemi nyomda. Ára 1.40 pengő.)

Nekünk az a kötelességünk, hogy a kedvező helyzeteket értékesítsük; mindazt, amit az állam pedagógiai, didaktikai, módszertani és önképzési szempontból a világi tárgyak tanáraitól megkíván, a vallástanításban is a lehetőség szerint alkalmazzuk.

Rabbi a cserkészcsapatban

A középiskolai és általában a serdülő ifjúságnak legtökéletesebben megalkotott szervezete a cserkészlet. Nem szükséges jelentőségét méltatni. Itt csupán azzal a kérdéssel szándékozom foglalkozni; miképpen kapcsolódhatik be a cserkészmozgalomba a rabbi és ott mi a feladata.

A cserkészlet célja az ifjúság *valáserkölcsi alapon* történő lelmes nevelése. Már ebből következik, hogy cserkészvezető csak mély vallásos érzésű férfi lehet. A cserkészlet nevelési módja; a jó példa alapján történő nevelés. Az állhat tehát az élre, akinek élete követendő példaként áll nevelője előtt. Természetesen maga a vallásos élet még ne a cserkészlet alkalmassá arra, hogy másokat vallásosságra neveljen. Ehhez *szuggesztív* vallásosság kell. A nevelő a gyere-

kekkel együtt élünk át, mert csak ez tudja az otthonában közömbösségekben, de sokszor vallásellenesen nevelt fiút magával ragadni.

A pap az a lelki nevelő, aki hivatalánál fogva is legalkalmasabb arra, hogy egyrészt élete példájával tanítólag és buzdítólag hasson cserkészeire, másrészt útbaigazítást adjon a lelki és vallási, vagy bármi más problémával hozzáforduló, a helyes utat sokszor nem találó ifjaknak.

A másvallású papság hamarosan felismerte azt, hogy a cserkészlet milyen szoros lelki kapcsolatot teremtet nevelt és nevelő, cserkész és vezetője; lelki atyja, vagy még helyesebben: tapasztaltabb és öregebb *jó barátja* között. Elég nagy számban működnek papok, akiknek semmi más feladatuk nincs, mint az ifjúság ne-

velése. Mi ezt a fokot sajnos nem érhetjük el anyagi és más okok miatt. Azonban a megadott és megszerzhető keretek között igen sürgősen meg kellene indulni a munkának. Nagy hátrányunk, hogy a rabbikar aránylag későn kapcsolódott be a cserkészmozgalomba, még ma is csak igen kevés rabbit láthatunk cserkészcsapat élén, vagy vezetőségében és sajnos a Rabbiképzőben sem valósult meg a cserkészcsapat megalakulása. Ezért gyors tempóra van szükség, ha el akarjuk érni azt a kívánatos célt, hogy a zsidó ifjúság valláserkölessi nevelése a rabbik, mint leghivatottabb szakértők kezébe összpontosíttassék.

A gyakorlati megvalósítás első feladata a *cserkészügyi képesítés* megszerzése. *Meg kell tanulni a cserkészkönyvekben lefektetett, előírt anyagot.* Ennek birtokában két részre oszlik a munkaterület:

I. Különösen nagy feladat vár a rabbira a vegyesváltású csapatokban cserkészkedő fiúk nevelésénél. Ezek a fiúk nem láthatják maguk előtt a követendő példát, vallási problémáik sokkal súlyosabbak, mint a többieké, mert nemcsak a zsidó nevelés hiányzik náluk, de maguk előtt látják keresztény társaik természetesen folyó vallásos szertartásait és ilyenkor másodrendűeknek, kisebb értékieknek érzik magukat. Nem egyszer volt már példa arra, hogy ilyen gyerekek érettségi után otthagyták a zsidó közösséget. Ha azonban támaszkodhatnak valakire, akár a hittanáruk, akár a papjuk — akiről tudják, hogy érdeklődik a cserkészmozgalom iránt, ért is hozzá, megerősödik a biztonságérzetük és hozzá fordulnak legbizalmasabb kérdéseikkel is. Amikor legelső alkalommal meg-

látták tanítványaim a cserkészjelvényt a kabátomon, a hittanóra befejeztével egész más hangulattal kísérték el és jó sokáig kellett még velük maradnom. Azóta alig kell *figyelmeznem* őket és sokkal bizalmasabbak hozzám. Hatalmas és értékes területeket lehetne így megművelni a *moralisabb és vallásosabb* zsidó jövő számára.

II. A zsidó csapatok viszont a jövő zsidó kultúrájának felelővői. Ebből a várból nem hiányozhat az őrség egyik leghatalmasabb bástyájának, a vallásosságának irányítója; a rabbi. Itt elsősorban a vezetők bizalmát kell elnyerni, hogy *baráti alapon történjék az irányítás, nem pedig parancsszóra.* Ne érezzük magunkhoz méltatlannak a cserkészruhát. Ha kivonul a csapat, ha kirándul, ha táborozni megy, minden együttes munkában ott legyen velük a rabbi. Mert csak *együttélve* velük a táborban, vagy az otthouban ismerhetjük meg őket. Ez a munka csak kezdetben látszik nagyinak, vagy nehéznek, mert hamarosan mi is *cserkészekké válunk*, jól érezzük magunkat az ifjúság körében és igen sok új tapasztalattal lesz gazdagabb az emberismeretünk.

Sok kérdés merülhet még fel a cserkészzel kapcsolatban, hármévik kollégának szívesen nyújt tevékeny segítséget a Pesti Hitközség csapatának parancsnoksága (VII., Bethlen-tér 2), és innen kikölcsönözhető az erre vonatkozó szakirodalom is.

A zsidó cserkészet, amely a helys, a lelki értékeket hivatott ápolni, nővelni, nem nélkülözhető irányító-vezetői közül a vallásos élet szuggesztív életre keltőjét; a rabbit.

Dr. Salgó László.

K Ü L F Ö L D I S Z E M L E

Dr. Hevesi Ferenc.

A világ könyvpiacának legújabb eseménye Lord Melchett műve *Thy Neighbour* (Embertársad), megjelent Londonban, Müller kiadásában.

Norman Bentwich, a kiváló angol publicista recenzióját teljes egészében közlöm (World Review, London, 1936 nov. 5. szám).

„Lord Melchett könyve kapóra jön: mert dacára moralizáció címének, tárgya, hogy a zsidó kérdés egyetlen megoldását Palesztina

nyújtja. Szónoki felhívás a keresztény nemzetekhez, hogy a zsidókkal való bánásmódjukban alkalmazzák a zsidó és keresztény ethika általuk évszázadokon át elhanyagolt közös elveit. Lényegében mozgalmas és emberi dokumentum, melyet egy egykor kikeresztelkedett zsidó írt, akit a zsidóság új élete a zsidóság ősi földjén szolgált vissza egy erőteljes zsidó lojalitáshoz.

Lord Melchett telivér cionista. Hisz

abban, hogy Palesztina lehet és kell is, hogy legyen otthona a zsidóság egy nagy részének. Palesztina alatt érti Transjordaniát is. Foglalkoztatja a németországi zsidó lakosság, az üldözött és menekülő lengyel és román zsidó tömegek elhelyezése. Ez megtörténhet szerinte nemcsak az arabok kizárása nélkül, hanem azok javának és haladásának előmozdításával.

Lord Melchett egyúttal telivér angol imperialista is. Egy erős zsidó nemzeti otthonban a Birodalom bástyafokát látja. „Mindenekfelett enormousan érdeke a Brit Birodalomnak és Nagybritannia népének, hogy Palesztinába oly lakosságot telepítsen, mely hozzájuk van köté minden elképzelhető emberi kötelékkel.”

Figyelemreméltó, hogy egy rövid 260 oldalas könyvben a szerző képes széles tárgyát feldolgozni, befolgalva a zsidó üldözés történetét a múltban, a jelen zsidó törekvést, a cionizmus fejlődését és jövőjét és egy utóiratot az 1936-i arab felkelésről. Ezt a lényeges dolgok kiragadásával, élénk drámai érzékkel teszi. A mozgalmak, ahogy ő látja, valamely drámai eseményből fakadnak; a cionista szervezet eredete Herzl megrázkódtatása a Dreyfus-ügy miatt; a Balfour deklarációé dr. Weizmann magnetikus befolyása; és így tovább. Könyve kellemes olvasmány, ritka meggyőződéssel írva, gyakran lírál eleganciával. Vajha hatást gyakorolna a zsidók legközelebbi szomszédjaira Palesztinában.

K R Ó N I K A

Dr. Farkas József hetvenéves.

A budapesti IX., Páva-utcai templomkörzet meleg ünnepelésben részesítette közszeretében álló papját, dr. Farkas József körzeti rabbit, aki 1936 november 16-án töltötte be 70-ik életévét. Dr. Farkas munkácsón született 1866-ban. Rabbiképzőnkön, hol Bloch Mózes, Kaufmann Dávid és Bacher Vilmos tanítványa volt, 1898-ban avatták rabbivá. Fiumei és szabadkai rövid működés után 1902-ben a pesti hitközségnek hittanára, majd 1920-ban, a körzetek megalakításakor a IX. templomkörzet rabbija, utóbb a központi rabbitanácsnak is tagja lett. Konzervatív életű pap, aki egyszerű szavakkal, de őszinte lélekkel hirdeti iskolában és szószéken egyaránt zsidóságunk örök igazságait. A megtestesült *lév tauv*, az ifjúságnak, a szegényeknek és betegeknek őszinte jótevője, aki maga is Istenbe vetett hittel és derűs optimizmussal járja az élet útját. Szereti a zsidó tudományt, a talmud-tóra iskolában és könyvtárszobájában állandóan belemérül a Biblia a Talmud és a Halacha irodalmába. Szorgalmas tollforgató, aki meglátásait a felekezeti lapokban és évkönyvekben teszi közzé. Szerény és tekintélytisztelő, aki gáncstalan életével gyarapítja a papok tekintélyét. Nagy része van a pávautcai szép templom felépítésének lehetővé tétele kö-

rül. Hetvenedik életévében is lankadatlan hévvel látja el magasztos papl és tanítói munkáját. Jubileumán templomában, lakásán és baráti összejövetelen ünnepelték az érdemes papot. Stern Samu elnök a hitközség, dr. Hevesi Simon vezető főrabbi és dr. Rosenblum Manó segédrabbi a rabbiság, dr. Endrei G. Henrik igazgató-főtitkár a Chevra Kadisa, dr. Zahler Emil és Vas Lajos a körzet nevében méltatták a jubiláló rabbi érdemeit, akit hívei és tanítványai ragaszkodása vesz körül. Mi is szeretettel köszöntjük a hűséges kollégát és tagtársat. *Ad méo veszrim sonoh!*

Dr. G. Zs.

Dr. Scheiber Lajos hetvenéves.

A pesti izr. hitközség józsefvárosi körzetének népszerű papja, a központi rabbitanács tagja most töltötte be áldásos életének 70-ik évét. Dr. Scheiber Lajos a vas megyei Nemeshollóson született 1867 február 9-én. 1901-ben avatták az Országos Rabbiképzőn rabbivá, azóta a pesti hitközség vallásánára, majd 1920 óta a józsefvárosi körzetnek rabbija.

Dr. Scheiber teljesen belcolvad kétős hivatásának teljesítésébe. Megadatott neki az a pedagógiai művészet, hogy az iskolába kerülő kisgyermeknek nyelvén épp úgy tud

beszélni, mint a maturáns fiatal emberekén. Tanítványainak valóságos patronusa, akiknek érdekeit papi szívvel és fáradhatatlan jószággal védi. Papi működésében a vele született konzervatív hajlamait követi, amelyek még csak megerősödtek benne, amidőn boldog emlékeztű Adler Illés főrabbiaval sógorságba jutott. A szószéken Istentől áldott ékesszólással tanítja híveit, akik szavai nyomán megerősödnek a hitben. A kis embereknek stadlanja és nem fárad el, hogy kivédje azoknak igazát. Családi élete példamutató. A szerény pap életének e szép fordulóján elhárított magától minden ünneplést, m. i. azonban ez úton kívánunk neki sok szerencsét és további működéséhez isteni áldást.

Budapest.

Dr. G. Zs.

Dr. Schlesinger Sámuel.

Született Ipolyságon 1884 okt. 2.-án, 1902—1912 az Orsz. Rabbiképző növendéke, 1911-ben avatták doktorrá, 1913-ban rabbivá, 1914-ben a monori és 1922-ben a debreceni hitközség főrabbija lett. A világháborúban tábori rabbi szolgálatot teljesített. A talmudi és midrási legendák költői feldogozója. Meghalt Debrecenben 1937 január 9-én, tévés 26. Végtisztességén Egyesületünk nevében Dr. Groszmann ü. v. elnökünk búcsúztatta.

Több mint félszázados fennállása óta nem egy kiváló szakteknitélyt adott már a budapesti rabbiszeminárium. Ezek közé tartozott a fiatalon elhunyt debreceni főrabbi is.

Miként Mózes az Igéret honába, úgy vágyódott Ő is, a nagy Elődök konzervatív sarja az európai hírvé theológiai szakiskolába, ahol akkor Bacher, Bloch, Goldziher, Blau ültek a zsidó tudományok katedrái mellett. Miként Mózes sem a szentföldi izes gyümölcsök, hanem vallási koncepciók csábították a Szentföldre, úgy Őt is a Szemináriumba való helyezésre a vallásánitói elhivatás vonzotta.

Mi, akik ismertük közvetlen közelről azt a különleges mózesi örömet, ha valamelyik osztálytársa, vagy felsőista a lakására hívta meg talmudot tanulni, mint jött készségesen és sosem nézte az óramutatót, sőt még hajnal felé sem ment volna el magától, ha nem győzte meg a partner arról, hogy már el tudja sorban mondani a talmudi szentenciákat, ha visszagondolunk arra a telkességére, amin az egyes „Ne-

ben-Siur“ órák előtti sürgős percekben az egész osztály-csoportot készítette elő a napi penzumból és sem az előbbi egyéni, sem az utóbbi csoportos tanulásért — nemhogy pénzért — de még a legcsekélyebb figyelmességét sem engedte sohasem felajánlani, ha arra a vallásos komolyságú „Szemicha“-ihletre gondolunk, amellyel évek hosszú során Ő irta meg az Ő héber kaligrafiájával a felavatásra váró papok rabbi-képesítő „Hattára“-leveleit, vagy ha elgondoljuk azon szinte túlzásba menő karitászot, mellyel fizetését minden elsején a szegények közt szétosztogatta, azt a szerénységet, hogy mesteri Midrás-kéziratait nem akarta kiadói lukratív célokért odaadni, egész szószéki szolgálatának elgondolása, tanításban fáradhatatlan papi odaadása mind-mind azt tükrözik, hogy valóban a mózesi szent önzetlenség vallási eszmények utáni vágyódás vitte Őt a Rabbiszemináriumba való belépésre. Sosem hiányzott a Szeminárium jubiláris találkozóiról és ünnepélyeiről, mert szerette tanárait, ifjúkori barátait, hű kartársait. Legyen áldott emlék!

Dr. Bände Zoltán.

Lebovics József.

Lebovics József főrabbi halála gyásza a magyar zsidóságnak, melynek harcos katonája, igazát védő, integritását óvó bátorszával küzdője volt, gyásza ez a magyar rabbikar-nak, mely értékes tagja kidöltét siratja benne, gyásza hitközségének, mely ékességét, összetartóját és vezetőjét veszítette el.

1862-ben született Pálocon, Gyermek- és ifjúkora a jesiva falai között mulik el és már korán elnyeri a „morenu“ címet. Sárkeresztur az első állomáshelye, majd Zalazentgrótra kerül, végül 1894-ben Magocson választják meg, ahol mezmárad egész haláláig.

Mindezek csupán száraz időjelzők, de ami ezek között van, az a mindig ható és alkotó örök tevékenység. Élete utolsó pillanatáig dolgozott, ez nála szükségszerű lelki kényszer és megadatott neki, amelyért 70 esztendő s jubileumán főházkodott a Mindenhatóhoz, hogy csak addig ültesse őt, míg erőt ad szent igazságainak hirdetésére. Még hajló korában is, élete késő őszén, lelkében ifjú akarárok égtek, tervek születtek és elhatározások törtek megvalósítás felé. Dolgos élete nyomán áldás fakadt a hitéletben, amelyet Ő mélyített és forrásához, a tradícióknak történelmi korok megszentelte bizonyosságá-

hoz akart visszavezetni. De ott volt Ő az élet többi megnyilvánulásánál is, felemelte hangját „az okatlan vágy örült zivaja ellen“, midőn egy oroszországi hittestvérünket vérváddal gyanúsítottak.

Nevéhez fűződik a Magyar Zsinagóga homiletikai gyűjtemény. Ifjúságot szentendőn át (1899—1920) szerkesztette e folyóiratot, amelyben a legkiválóbb szónokok munkái jelentek meg. Egyéniségének leginkább ha gyománys ízü, textuson alapuló aggádikus homilia felelt meg, ez volt szerkesztői tendenciája is, de a többi irányok is megtalálják lapjaiban a maguk képviselőit. Felbecsülhetetlen szolgálatot tett e művével a magyarországi zsidó irodalomnak, melyben a homiletika addig csak gyéren szerepelt, olyannyira, hogy méreteiben és nagyságában az országos hasonló külföldi munkákat is felülmulta.

Amidőn úgy érezte, hogy a hitélet meglazult és tanaink körül réves elméletek keletkeztek, a zsidó vallás tételeinek és törvényeinek lexikális összegyűjtését tűzi ki céljául. Zsidó hitéleti lexikon e könyvének neve, mely a Sulchan Aruch óriási anyagát Majmuni Misne Tórája módszerének felhasználásával rendszerezi és a modern életviszonyokra alkalmazza. Általános elismerést vív ki e mű, a legnagyobbak méltatva nyilatkoznak róla.

A megismerésért és igazságért harcoló ősz tudós nyugodni lért; becsülettel végezte küldetését és hivatását.

Budapest.

Komlós Ottó
rabbinövendék.

Dr. Sik Bernát.

A horvát károlyvárosi hitközség rabbija 1936 június 15-én (5696 szivánván 25-én) 62 éves korában elhalálozott. Istenfélő, csendes munkálkodó, szerény pap volt, aki buzgalommal látta el híveinek lelki vezetését. A rabbiképzőben 1904-ben kapott határát, de már egy évvel előbb foglalta el a károlyvárosi rabbiszéket. 33 évi áldásos működés után tért minden élők útjára.

Dr. Vidor Pál közlései:

Báró Kohner Adolf halála

Hetvenegy éves korában hosszú szenvedés után elhunyt százbereké báró dr. *Kohner Adolf* nagybirtokos és nagyiparos. Nemcsak a svárinarban és az agrármunkában fejtett ki

rendkívül értékes tevékenységet, nemcsak a művészeteknek volt kimagasló megértője és mecénása, a magyar zsidóság életének is sok hasznos mozzalma az ő nevéhez fűződik. Amikor hivatalos tisztsége még nem volt, tekintélyét, befolyását már a zsidóság nagy ügyeinek szentelte. Negyedszázaddal ezelőtt lett az Országos Izraelita Közalap elnöke. Később a Magyar Izraelita Kézmű- és Földművelési Egylet, a VI. ker. Izt. Községkerület, az Országos Iroda vezetését, az Országos Ferenc József Rabbiképző Intézet vezérlőbizottsági tagságát stb. is magára vállalta. Mindenütt komolyan, szívvel, lélekkel dolgozott és a legnehezebb, legválságosabb időkben is új alkotásokkal gyarapította felkezetünket. Törhetetlenül ragaszkodott az ősi hagyományokhoz, mélységesen tisztelte a megszentelt hagyományokat, egész élete vezérfonalának vallotta a minden zsidó ügy iránti lelkesedést, a zsidóság egyetemes érdekeinek szolgálatát. — A magyar zsidóság öröklője, a magyar rabbikar tagjai, kötszerezen látják és érzik a veszteséget, amelyet távozása jelent.

Rabbik halála.

Wiesbadenben 95 éves korában meghalt a német rabbikar neosztora, dr. Leo Kahn, (Z. T. A. 246.) — Nov. 11-én 66 éves korában elhunyt dr. Osias *Thon* krakói rabbi, a cionista mozgalom egyik vezére. Ő adta ki az első lengyel nyelvű cionista lapot (Przyszlosc). Tudományos munkái általános és zsidó témákkal (a kanti erkölcsfilozófia alapelvei, a cionizmus történetfilozófiai megalapozása, Herbert Spencer, Herzl Tivadar stb.) foglalkoznak. Nagy zsidó könyvtárat létesített, a Bené Berit elnöke, a Sejm tagja stb. volt. (Z. T. A. 256.)

Rabbiképzők.

Rhodosz szigetének rabbi kollégiuma 1927-ben alakult, hogy rabbikat és tanítókat neveljen a keleti közép- és keleti zsidó községeinek. Jelenleg 20-an látogatják Egyiptomból, Bulgáriából, Törökországból és Görögországból. (Az ősrégi rhodosi község mintegy 5000 lélekből áll.) (Z. T. A. 267.)

Bukovina fővárosában, Cernovitzban rabbifőiskola (Beth — Hamidrasch — l'Rabbanim) nyílt meg, az első ilyenmű intézmény Romániában. A vallási megnyitó szertartást Me-schulam *Rath* rabbi végezte. Dr. *Mark* főrabbi és mások beszéde után Rav *Rath* megtartotta az első előadást: „Bevezetés a szóbeli tanba.“ (Z. T. A. 271.)

A Jewish Theological Seminary of America — Cyrus Adler rektorátusa alatt — ötvenéves jubileumára készül. A jubileum vezető szónokai: New-York kormányzója, a Columbia-egyetem, a Havard-egyetem és az Union Theological Seminary elnökei lesznek. Az ünnepségek során konferenciákat és kiállításokat is rendeznek. (Z. T. A. 283.)

R. *Jicchak Elchanan* newyorki jesivájának 50 éves fennállását 1200 személyes banketten ünnepelték. (Z. T. A. 285.)

Rabbiválasztások.

Az egri statusquo izr. hitközség 1936 december 17-én megtartott ösválasztó gyűlése egyhangulag dr. *Rácz Zoltán* enyingi főrabbit, a szigetvári izraelita hitközség 1937 január 24-én megtartott közgyűlése pedig ugyancsak egyhangulag dr. *Berend (Presser) Bélát* választotta meg főrabbiá. A megválasztottakat a magyar rabbkar együttérző, baráti szívvel köszönti.

Főrabbi választások a Szentföldön.

December 1-én választották meg Jeruzsálemben Rabbi *Kook* helyébe az új askenázi főrabbit. Jelöltek voltak: *Hertzog*, Irország főrabbiája és *Chalup*, a jeruzsálemi központi Jesiva vezetője. (Z. T. A. 250.) A 42 rabbiból és 28 laikusból álló bizottság 37 szavazattal 31 ellenében *Hertzogot* választotta meg. *Hertzog* 1888-ban Lomzában (Lengyelországban) született. 1899-ben Londonba ment, 1910-ben rabbidiplomát nyert. 1916-ban Belfastban, 1919-ben Dublinban lett rabbi. (Z. T. A. 274.) Az új főrabbit meleg ünneplésekkel fogadták. (Z. T. A. 275.)

Szentföldi és egyéb településeket támogató egyesület.

Az utolsó hetekben tartotta alakuló közgyűlését a Magyar Izraelita Szentföldi és Egyéb Településeket Támogató Egyesület. (M. I. Sz. E. T. T. E.) A közgyűlés az alakulás kimondása és az alapszabályok elfogadása után tisztikart választott. Elnök: dr. *Hevesi Simon* vezető főrabbi lett, alelnökök: dr. *Biedl Samu* és *Székely Dezső*, főtitkár: dr. *Dombóváry Géza*. Dr. *Hevesi Simon* székfoglaló beszédében megköszönte a megnyilatkozó bizalmat és Isten áldását kérte a munkára.

EGYESÜLETI ÉLET

Elnökségi ülések. Az Ore elnöksége decemberben két, januárban három, februárban két ülést tartott, melyek mindegyikén tudományos előadások is voltak. Dr. *Hoffer* Armin két ízben talmudi tételt (szugjó-t) magyarázott, két ízben a minhájim eredetéről és variációiról értekezett. Ez utóbbiaknak nagy elevenséget adott az a módszer, melyet dr. *Hoffer* követett, hogy a *kartársak által felvetett* minháji kérdéseket vizsgálotta meg. Dr. *Groszmann* Zsigmond a gyermekek vallásáról, Dr. *Kálmán* Ödön a Talmud rétegződéséről, Dr. *Friedman* Dénes a történet írás új módszereiről tartottak 1-1 előadást.

Az osztályfőnöki órák tantervének átdolgozása. Hirt adtunk arról, hogy a közszékkerületi elnökök legutóbbi ülése felkérte az Országos Irodát, hasson oda illetékes helyen, hogy az új középiskolai törvény életbelépésével kapcsolatosan meghonosított osztályfőnöki órák tanterve akként módosíttassék, hogy az *egyetlen felekezeti jogos érzékenységét se sértse*. Mint az Országos Iroda elnöksége közli, a Kultuszminisztérium teljes mértékben méltányolta az Iroda erre vonatkozó előterjesztését és értesítette az Irodát, hogy kérelmét az osztályfőnöki órák tantervének most folyamatban levő átdolgozásánál teljesíteni fogja.

A magunk részéről örömmel állapítjuk meg, hogy a Kultuskormány ebben a fontos kérdésben is a törvényesen bevett felekezetek közti egyenlőség és viszonyosság álláspontjára helyezkedett és az iskolai nevelés szempontjából annyira jelentős osztályfőnöki órák tantervéből ki fog maradni minden olyan momentum, amely alkalmas volna arra, hogy az izraelita hitoktatói munkásságot és az izraelita vallásu tanulók lelki összhangjáb megzavarja.

Tagdíjhátralékot fizettek 1936-ra: Feigl L. H., Gyöngyös (6); Grosz Farkas, Siófok (2); dr. Neumann József, Budapest (10); dr. Roth Emil, Budapest (10); dr. Bernstein Béla, Nyiregyháza (10); Büchler Márton, Orosháza (10); dr. Farkas József, Budapest (10); dr. Friedman Dénes, Újpest (10); dr. Groszmann Zsigmond, Budapest (10); Grosz Dávid, Nagykőrös (5); dr. Hevesi Simon, Budapest (10); dr. Hoffer Armin, Budapest (10); dr. Lőw Immanuel, Szeged (10); dr. Pollák Miksa, Sopron (10); dr. Roth Emil, Győr (6); dr. Wallenstein Zoltán,